

EØS-tillegget

ISSN 1022-9310

til Den europeiske
unions tidende

Nr. 32

31. årgang

18.4.2024

	I	EØS-ORGANER	
	1.	EØS-komiteen	
	II	EFTA-ORGANER	
	1.	EFTA-statenes faste komité	
	2.	EFTAs overvåkingsorgan	
2024/EØS/32/01		Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 16 nr. 4 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet – Innføring av forpliktelser til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging	1
2024/EØS/32/02		Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 16 nr. 4 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet – Innføring av forpliktelser til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging	2
2024/EØS/32/03		Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 17 nr. 5 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet – Anbudsinbydelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging	3
2024/EØS/32/04		Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 17 nr. 5 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet – Anbudsinbydelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging	4
2024/EØS/32/05		Vedtak i EFTAs overvåkingsorgan nr. 081/23/COL av 31. mai 2023 om endring av saksbehandlingsregler og materielle regler på statsstøtteområdet ved innføring av reviderte retningslinjer for nasjonale domstolars håndheving av statsstøttereglene	5
	3.	EFTA-domstolen	
	III	EU-ORGANER	
	1.	Kommisjonen	
2024/EØS/32/06		Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.11476 – NIPPON STEEL / UNITED STATES STEEL) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	36

2024/EØS/32/07	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.11478 – GUNVOR/EVE/BBE) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	37
2024/EØS/32/08	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.11492 – BAYWA / NUFRI / NUBA BERRIES JV) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	38
2024/EØS/32/09	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.11508 – ARAMCO DIGITAL / LTIMINDTREE / JV) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	39
2024/EØS/32/10	Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning (Sak M.11534 – STONEPEAK / ORSTED / OONA ENERGY) – Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte	40
2024/EØS/32/11	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.10783 – EQT FUTURE / AM FRESH / SNFL / IFG)	41
2024/EØS/32/12	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11233 – OMERS/ABP/KENTER)	41
2024/EØS/32/13	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11392 – GLENCORE / TECK (COAL ASSETS))	42
2024/EØS/32/14	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11426 – PLATINUM EQUITY / KOHLER ENERGY)	42
2024/EØS/32/15	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11443 – ADNOC/FERTIGLOBE)	43
2024/EØS/32/16	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11446 – TÖNNIES HOLDING / CERTAIN VION BUSINESSES)	43
2024/EØS/32/17	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11459 – CINVEN/BARENTZ)	44
2024/EØS/32/18	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11465 – SILVER LAKE / AUSTRALIANSUPER / DIGITALBRIDGE / VANTAGE EMEA)	44
2024/EØS/32/19	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11466 – TA ASSOCIATES / SSCP / MACQUARIE / BYGGFAKTA GROUP) ...	45
2024/EØS/32/20	Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning (Sak M.11497 – CIP/MIESCOR/PHPL/PHC)	45
2024/EØS/32/21	Godkjenning av statsstøtte i henhold til artikkel 107 og 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte – Saker der Kommisjonen ikke gjør innsigelse	46

EFTA-ORGANER

EFTAS OVERVÅKINGSORGAN

Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 16 nr. 4 i europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet

2024/EØS/32/01

Innføring av forpliktelser til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging

Medlemsstat	Island
Berørte ruter	Flyruter: 1. Reykjavík–Vestmannaeyjar–Reykjavík Femmånedersperioden fra november til utgangen av mars
Ikrafttredelsesdato for forpliktelsene til å yte offentlig tjeneste	1. november 2024
For henvendelser om teksten til og eventuell relevant informasjon og/eller dokumentasjon om de endrede forpliktelsene til å yte offentlig tjeneste	Vegagerðin Suðurhrauni 3 IS-210 Garðabæ ISLAND Kontakt: Gísli Gíslason, gigi@vegagerdin.is , tlf. +354 860 5656. https://tendsign.is/ <ul style="list-style-type: none"> 24-040: <i>Áætlunarflug á Íslandi - Sérleyfi fyrir Vegagerðina. Reykjavík–Vestmannaeyjar–Reykjavík 2024–2027.</i> 24-040: <i>Konsesjon for drift av flyruter for Vegagerðin / Icelandic Road and Coastal Administration (IRCA). Reykjavík–Vestmannaeyjar–Reykjavík 2024–2027.</i>

**Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 16 nr. 4 i
europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler
for drift av lufttrafikk i Fellesskapet**

2024/EØS/32/02

Innføring av forpliktelser til å yte offentlig tjeneste med hensyn til ruteflyging

Medlemsstat	Island
Berørte ruter	Flyruter: 1. Reykjavík–Husavík–Reykjavík Femmånedersperioden fra november til utgangen av mars
Ikrafttredelsesdato for forpliktelsene til å yte offentlig tjeneste	1. november 2024
For henvendelser om teksten til og eventuell relevant informasjon og/eller dokumentasjon om de endrede forpliktelsene til å yte offentlig tjeneste	Vegagerðin Suðurhrauni 3 IS-210 Garðabæ ISLAND Kontakt: Gísli Gíslason, gigi@vegagerdin.is , tlf. +354 860 5656. https://tendsign.is/ <ul style="list-style-type: none"> • 24-041: <i>Áætlunarflug á Íslandi - Sérleyfi fyrir Vegagerðina. Reykjavík–Husavík–Reykjavík 2024–2027.</i> • 24-041: <i>Konsesjon for drift av flyruter for Vegagerðin / Icelandic Road and Coastal Administration (IRCA). Reykjavík–Husavík–Reykjavík 2024–2027.</i>

**Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 17 nr. 5 i
europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles regler for
drift av lufttrafikk i Fellesskapet**

2024/EØS/32/03

**Anbudsinnydelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med hensyn til
ruteflyging**

Medlemsstat	Island
Berørte ruter	Flyruter: 1. Reykjavík–Vestmannaeyjar–Reykjavík
Avtalens gyldighetsperiode	Perioden fra 1. november til 31. mars hvert år. Avtalens gyldighetsperiode er fra 1. november 2024 til 31. mars 2027, med mulighet for to års forlengelse.
Frist for innsending av anbud	To måneder fra kunngjøringen av denne meldingen
Teksten til anbudsinnydelsen og eventuell relevant informasjon og/eller dokumentasjon i forbindelse med anbudet og de endrede forpliktelsene til å yte offentlig tjeneste kan fås ved henvendelse til	Vegagerðin Suðurhrauni 3 IS-210 Garðabæ ISLAND Kontakt: Gísli Gíslason, gigi@vegagerdin.is , tlf. +354 860 5656. https://tendsign.is/ <ul style="list-style-type: none"> • 24-040: <i>Áætlunarflug á Íslandi - Sérleyfi fyrir Vegagerðina. Reykjavík–Vestmannaeyjar–Reykjavík 2024–2027.</i> • 24-040: <i>Konsesjon for drift av flyruter for Vegagerðin / Icelandic Road and Coastal Administration (IRCA). Reykjavík–Vestmannaeyjar–Reykjavík 2024–2027.</i>

**Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan i henhold til artikkel 17 nr. 5 i
europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 om felles
regler for drift av lufttrafikk i Fellesskapet**

2024/EØS/32/04

**Anbudsinnsbydelse i forbindelse med forpliktelse til å yte offentlig tjeneste med
hensyn til ruteflyging**

Medlemsstat	Island
Berørte ruter	Flyruter: 1. Reykjavík–Husavík–Reykjavík
Avtalens gyldighetsperiode	Perioden fra 1. november til 31. mars hvert år. Avtalens gyldighetsperiode er fra 1. november 2024 til 31. mars 2027, med mulighet for to års forlengelse.
Frist for innsending av anbud	To måneder fra kunngjøringen av denne meldingen
Teksten til anbudsinnsbydelsen og eventuell relevant informasjon og/eller dokumentasjon i forbindelse med anbudet og de endrede forpliktelsene til å yte offentlig tjeneste kan fås ved henvendelse til	Vegagerðin Suðurhrauni 3 IS-210 Gardabæ ISLAND Kontakt: Gisli Gislason, gigi@vegagerdin.is , tlf. +354 860 5656. https://tendsign.is/ <ul style="list-style-type: none"> • 24-041: <i>Áætlunarflug á Íslandi - Sérleyfi fyrir Vegagerðina. Reykjavík–Husavík–Reykjavík 2024–2027.</i> • 24-041: <i>Konsesjon for drift av flyruter for Vegagerðin / Icelandic Road and Coastal Administration (IRCA). Reykjavík–Husavík–Reykjavík 2024–2027.</i>

VEDTAK I EFTAS OVERVÅKINGSORGAN**2024/EØS/32/05****nr. 081/23/COL av 31. mai 2023****om endring av saksbehandlingsregler og materielle regler på statsstøtteområdet ved innføring av reviderte retningslinjer for nasjonale domstolars håndheving av statsstøttereglene**

EFTAs overvåkingsorgan («ESA») har –

under henvisning til

avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde («EØS-avtalen»), særlig artikkel 61–63 og protokoll 26,

avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol («overvåkings- og domstolsavtalen»), særlig artikkel 24 og artikkel 5 nr. 2 bokstav b),

og ut fra følgende betraktninger:

I henhold til artikkel 24 i overvåkings- og domstolsavtalen skal ESA håndheve EØS-avtalens bestemmelser om statsstøtte.

I henhold til artikkel 5 nr. 2 bokstav b) i overvåkings- og domstolsavtalen skal ESA utferdige meldinger eller retningslinjer om spørsmål som EØS-avtalen omhandler, dersom EØS-avtalen eller overvåkings- og domstolsavtalen uttrykkelig bestemmer det eller ESA anser det som nødvendig.

Den 10. juni 2009 gjorde ESA vedtak nr. 254/09/COL om innføring av retningslinjer for nasjonale domstolars håndheving av statsstøtteregulverket («ESAs retningslinjer for håndheving»)(¹).

Disse retningslinjene tilsvare kunnngjøringen fra Europakommisjonen («Kommisjonen») om nasjonale domstolars håndheving av EUs statsstøtteregler («kunnngjøringen om håndheving»)(²).

Den 23. juli 2021 vedtok Kommisjonen en revidert kunnngjøring om nasjonale domstolars håndheving av EUs statsstøtteregler («den reviderte kunnngjøringen om håndheving»)(³).

Endringene i den reviderte kunnngjøringen om håndheving er også relevante for Det europeiske økonomiske samarbeidsområde («EØS»).

Ensartet anvendelse av EØS-reglene for statsstøtte må sikres i hele Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, i tråd med målet om ensartethet fastsatt i EØS-avtalens artikkel 1.

ESAs retningslinjer for håndheving bør endres i tråd med Kommisjonens reviderte kunnngjøring om håndheving.

De reviderte retningslinjene for håndheving (dok. nr. 1251068) gir nasjonale domstoler og andre berørte parter praktisk informasjon og veiledning om håndheving av statsstøttereglene på nasjonalt plan. Den siste utviklingen i EØS-rettslig praksis er også innarbeidet i de reviderte retningslinjene.

I henhold til punkt II under overskriften «GENERELT» på side 11 i vedlegg XV til EØS-avtalen skal ESA, etter samråd med Kommisjonen, vedta tilsvarende rettsakter som dem Kommisjonen har vedtatt.

Det er holdt samråd med Kommisjonen og EFTA-statene –

GJORT DETTE VEDTAK:

(¹) Offentliggjort i EUT L, 5. mai 2011, s. 13 (EUT L 115 av 5.5.2011, s. 13).

(²) Offentliggjort i EUT C, 9. april 2009, s. 1 (EUT C 85 av 9.4.2009, s. 1).

(³) Offentliggjort i EUT C, 30. juli 2021, s. 1–28 (EUT C 305 av 30.7.2021, s. 1–28).

Artikkel 1

Saksbehandlingsreglene og de materielle reglene på statsstøtteområdet endres ved at det innføres reviderte retningslinjer for nasjonale domstolars håndheving av statsstøttereglene. De reviderte retningslinjene er vedlagt dette vedtak og utgjør en integrert del av det.

Artikkel 2

De reviderte retningslinjene for nasjonale domstolars håndheving av statsstøttereglene erstatter ESAs retningslinjer for håndheving fra 2009.

Artikkel 3

De reviderte retningslinjene for håndheving trer i kraft 1. juni 2023.

Utferdiget i Brussel

For EFTAs overvåkingsorgan

Arne Røksund
president
ansvarlig medlem av kollegiet

Árni Páll Árnason
medlem av kollegiet

Stefan BARRIGA
medlem av kollegiet

For Melpo-Menie Joséphidès
medunderskriver som direktør
for juridisk avdeling

VEDLEGG: Reviderte retningslinjer for nasjonale domstolars håndheving av statsstøttereglene (dokument nr. 1251068).

Retningslinjer for nasjonale domstolars håndheving av statsstøttereglene(*)

1.	INNLEDNING	9
1.1.	Ordningen med statsstøttekontroll.....	10
1.2.	Stillstandsplikten	11
2.	GENERELLE PRINSIPPER FOR HÅNDHEVING AV STATSSTØTTEREGLENE	13
2.1.	Prinsippet om lojalt samarbeid	13
2.2.	Anvendelse av prinsippene om ekvivalens og effektivitet i nasjonale prosedyrer	13
2.2.1.	Søksmålskompetanse	14
2.2.2.	Domsmyndighet	15
2.2.3.	Prinsippet om rettskraft («res judicata»)	15
3.	ESAs ROLLE.....	16
3.1.	ESAs enekompetanse.....	16
3.2.	ESAs myndighet til å håndheve statsstøttereglene.....	17
4.	NASJONALE DOMSTOLERS ROLLE.....	18
4.1.	Avgrensning av nasjonale domstolars kompetanse i anvendelsen av statsstøttereglene ...	19
4.1.1.	Etter et vedtak i ESA.....	19
4.1.1.1.	Etter et vedtak i ESA om at støtten er forenlig	19
4.1.1.2.	Etter et åpningsvedtak i ESA.....	20
4.2.	Nasjonale domstolars kompetanse	21
4.2.1.	Vurdering av om det foreligger støtte	21
4.2.2.	Vurdering av om det foreligger brudd på stillstandsplikten	21
4.2.2.1.	Anvendelse av vilkårene i gruppeunntaksforordningene	22
4.2.2.2.	Eksisterende støtte	22
4.2.3.	Beskyttelse av rettighetene til enkeltpersoner som berøres av et brudd på stillstandsplikten.....	23
4.2.3.1.	Stans eller avslutning av gjennomføringen av tiltaket	24
4.2.3.2.	Tilbakebetaling.....	24
4.2.3.3.	Midlertidige forføyninger	25
4.2.3.4.	Erstatningssøksmål	26
5.	SAMARBEID MELLOM ESA OG NASJONALE DOMSTOLER.....	29
5.1.	ESAs bistand til nasjonale domstoler.....	29
5.1.1.	Ordningene for samarbeid.....	30
5.1.1.1.	Oversending av opplysninger til nasjonale domstoler	30
5.1.1.2.	Oversending av uttalelser om anvendelsen av statsstøttereglene	31

(*) Disse retningslinjene tilsvarer Europakommisjonens kunngjøring om nasjonale domstolars håndheving av statsstøttereglene (EUT C 305 av 30.7.2021, s. 1–28). Enkelte deler av teksten er imidlertid fjernet sammenlignet med Kommisjonens kunngjøring. Dette gjelder tekst som viser til juridiske virkemidler og bestemmelser som ikke er en del av eller ikke har noe motstykke i EØS-avtalen, samt tekst der det foreløpig er for uklart hva slags implikasjoner det juridisk virkemiddelet det vises til, vil få i forbindelse med EØS-avtalen. Tekst som har blitt fjernet, er erstattet med plassholderen [...].

5.1.1.3	Inngivelse av skriftlige innlegg.....	32
5.2.	Nasjonale domstolars bistand til ESA	33
6.	KONSEKVENSER AV MANGLENDE GJENNOMFØRING AV STATSSTØTTEREGLER OG -VEDTAK.....	34
6.1.	Prosedyrer for ESA ved ulovlig støtte.....	35
6.2.	Traktatbruddssaker	35
7.	SLUTTBESTEMMELSER.....	35

1. INNLEDNING

- (1) Siden 2012 har Kommisjonen hatt et program for modernisering av statsstøtte⁽¹⁾. Innenfor rammen av dette programmet har Kommisjonen vedtatt en pakke med regelverk, retningslinjer og kunngjøringer om vurdering av statsstøttetiltak. På grunnlag av denne pakken har ESA kunnet fokusere sin forhåndskontroll på de sakene som har størst innvirkning på EØS-avtalens virkemåte, og har samtidig kunnet utvikle et tettere samarbeid med EØS-EFTA-statene om håndhevingen av statsstøttereglene. For å oppnå dette er det gitt ytterligere unntak fra plikten til å melde ethvert planlagt statlig støttetiltak, slik at EØS-statene nå har fått flere muligheter til å tildele støtte uten forhåndskontroll fra Kommisjonen eller ESA. Dette har ført til en økning i støttebeløpene som er gitt på grunnlag av gruppeunntak⁽²⁾. I denne sammenheng har de nasjonale domstolene fått en enda viktigere rolle når det gjelder å sikre at statsstøttereglene blir overholdt.
- (2) I 2019 offentliggjorde Kommisjonen en undersøkelse av nasjonale domstolers håndheving av statsstøtteregler og -vedtak i 28 medlemsstater⁽³⁾ («håndhevingsundersøkelsen»)⁽⁴⁾. Håndhevingsundersøkelsen gjennomgikk over 750 nasjonale dommer som kan deles i to kategorier: 1) saker der nasjonale domstoler har blitt involvert i å trekke konsekvensene av ulovlig gjennomføring av støtte («privat håndheving»), og 2) saker der nasjonale domstoler har blitt involvert i gjennomføringen av kommisjonsbeslutninger med pålegg om tilbakebetaling («offentlig håndheving»).
- (3) Håndhevingsundersøkelsen viste at antall statsstøttesaker som ble brakt inn for nasjonale domstoler, økte fra 2007 til 2017. Til tross for denne økningen var det bare i sjeldne tilfeller at nasjonale domstoler ga pålegg om avhjelpende tiltak, og erstatningskrav utgjør et lite mindretall av sakene. Dessuten har det ikke vært gjort særlig bruk av ordningene for samarbeid mellom Kommisjonen og nasjonale domstoler som ble innført i 2009 ved kommisjonskunngjøringen om nasjonale domstolers håndheving av statsstøttereglene («2009-kunngjøringen om håndheving»)⁽⁵⁾ og i 2015 ved rådsforordning (EU) 2015/1589 («prosedureforordningen»)⁽⁶⁾.
- (3a) I 2019 offentliggjorde ESA en undersøkelse av nasjonale domstolers håndheving av statsstøtteregler og -vedtak i de tre EØS-EFTA-statene («håndhevingsundersøkelsen i EØS-EFTA-statene»)^(*). I håndhevingsundersøkelsen i EØS-EFTA-statene ble 45 dommer av varierende relevans identifisert. Håndhevingsundersøkelsen i EØS-EFTA-statene viste at det har vært ganske få private håndhevingsaker i den enkelte EØS-EFTA-stat siden EØS-avtalen trådte i kraft. Av de 45 dommene som ble gjennomgått, gjaldt seks privat håndheving av stillstandsplikten, mens to gjaldt tilbakebetaling av ulovlig statsstøtte etter et negativt vedtak i ESA med krav om tilbakebetaling. Ikke i noen tilfeller hadde den nasjonale domstolen innledet samarbeidsprosedyren i henhold til ESAs retningslinjer for nasjonale domstolers håndheving av statsstøttereglene^(*).

⁽¹⁾ Melding fra Kommisjonen til Europaparlamentet, Rådet, Den økonomiske og sosiale komité og Regionutvalget med tittelen «EU State Aid Modernisation (SAM)» COM/2012/209 final.

⁽²⁾ [...] I 2019 var over 86 % av eksisterende støttetiltak i EU omfattet av en gruppeunntaksforordning. Se http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html. Tilsvarende tall for EØS-EFTA-statene var 67 %. Ytterligere opplysninger finnes på: <https://www.eftasurv.int/state-aid/state-aid-scoreboards>.

⁽³⁾ Håndhevingsundersøkelsen ble gjennomført før avtalen om Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irlands utmelding av Den europeiske union og Det europeiske atomenergifelllesskap ble undertegnet (24. januar 2020) og før den trådte i kraft (1. februar 2020). Alle henvisninger til medlemsstatene i håndhevingsundersøkelsen er ment å vise også til Storbritannia.

⁽⁴⁾ Se «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019.

⁽⁵⁾ Kommisjonskunngjøring om nasjonale domstolers håndheving av statsstøttereglene (EUT C 85 av 9.4.2009, s. 1).

⁽⁶⁾ Rådsforordning (EU) 2015/1589 av 13. juli 2015 om fastsettelse av nærmere regler for anvendelsen av artikkel 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte (kodifisering) (EUT L 248 av 24.9.2015, s. 9) (EØS-relevant tekst). Forordningen er ennå ikke innlemmet i EØS-avtalen.

^(*) Undersøkelse av nasjonale domstolers private håndheving av statsstøttereglene i EØS-EFTA-statene, offentliggjort i juli 2019: <https://www.eftasurv.int/state-aid/private-enforcement>.

- (4) Disse retningslinjene gir nasjonale domstoler og andre berørte parter praktisk informasjon om hvordan statsstøtteregele skal håndheves på nasjonalt plan. De tar hensyn til de spørsmålene disse domstolene tar opp i forbindelse med håndhevingsundersøkelsen i EØS-EFTA-statene eller i saker som er brakt inn for Den europeiske unions domstol («Domstolen») for prejudisiell avgjørelse eller for EFTA-domstolen for rådgivende uttalelse(**). Noen eksempler går på sammenhengen mellom prosedyrene for Kommisjonen og nasjonale retterganger eller spørsmålene som oppstår ved feil anvendelse av gruppeunntaksforordningene.
- (5) Retningslinjene fastsetter alle tilgjengelige samarbeidsverktøy og er ment som en veiledning til domstolene i EØS-EFTA-statene i henhold til artikkel 34 i avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et Overvåkningsorgan og en Domstol («overvåkings- og domstolsavtalen» eller «ODA-avtalen»)(7) og som en oppfordring til tettere samarbeid mellom ESA og nasjonale domstoler. De er ikke bindende for nasjonale domstoler og påvirker ikke deres uavhengighet(8). Hovedfokuset i denne kunngjøringen er privat håndheving. Kommisjonskunngjøringen med tittelen «Commission Notice on the recovery of unlawful and incompatible State aid»(9) («kunngjøringen om tilbakebetaling») tar for seg aspektene ved offentlig håndheving.
- (6) Etter at retningslinjene for nasjonale domstolers håndheving av statsstøtteregele ble vedtatt i 2009, har det vært en utvikling i rettspraksis i Underretten, Domstolen og EFTA-domstolen (samlet kalt «EØS-domstolene»)(*). Denne utviklingen er innarbeidet i disse retningslinjene, som erstatter retningslinjene for nasjonale domstolers håndheving av statsstøtteregele fra 2009.

1.1. Ordningen med statsstøttekontroll

- (7) Statsstøtte er et juridisk begrep som defineres direkte i EØS-avtalen, og som må tolkes på grunnlag av objektive faktorer(10). EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 fastsetter at «støtte gitt av EFS medlemsstater eller EFTA-statene eller støtte gitt av statsmidler i enhver form, som vrir eller truer med å vri konkurransen ved å begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer, [skal] være uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning støtten

(*) EUT L 115 av 5.5.2011, s. 13, og EØS-tillegget nr. 25 av 5.5.2011, s. 1.

(**) EFTA-domstolens dommer av 15. desember 2016 i sak E-1/16 *Synnøve Finden AS mot Staten v/Landbruks- og matdepartementet*, Sml. 2016. s. 931, avsnitt 47–48, og av 14. juli 2000 i sak E-1/00 *State Debt Management Agency mot Íslandsbanki-FBA hf*, Sml. 2000–2001, s. 8, avsnitt 37.

(7) For å avgjøre om et organ er en domstol etter overvåkings- og domstolsavtalen artikkel 34 (som tilsvarende artikkel 267 i TEUV), har EFTA-domstolen gjentatte ganger lagt til grunn at formålet med artikkel 34 i ODA-avtalen ikke krever en streng tolkning av begrepet domstol, som er et selvstendig begrep i EØS-retten (se EFTA-domstolens dom av 16. juli 2020 i sak E-8/19 *Scanteam AS mot Den norske stat, ennå ikke offentliggjort*, avsnitt 41, og rettspraksis som det vises til der).[...]

(8) Men selv om disse retningslinjene ikke er ment å ha bindende virkning, er nasjonale domstoler pålagt å ta hensyn til dem når de avgjør tvister som forelegges dem. Se Domstolens dom av 3. september 2014, *Baltlanta*, C-410/13, EU:C:2014:2134, avsnitt 64; Domstolens dom av 13. desember 1989, *Grimaldi*, C-322/88, EU:C:1989:646, avsnitt 18, og Domstolens dom av 13. februar 2014, *Mediaset*, C-69/13, EU:C:2014:71, avsnitt 31.

(9) ESA vedtar retningslinjer for tolkning og anvendelse av statsstøtteregele, enten i form av en EØS-EFTA-versjon av det aktuelle instrumentet fra Europakommisjonen eller ved en henvisning til dette instrumentet. Europakommisjonen har vedtatt en kunngjøring om tilbakebetaling med tittelen «Commission Notice on the recovery of unlawful and incompatible State aid», EUT C 247 av 23.7.2019, s. 1, som erstatter kunngjøringen om tilbakebetaling fra 2007, EUT C 272 av 15.11.2007, s. 4. Kunngjøringen om tilbakebetaling av ulovlig og uforenlig statsstøtte følger til en viss grad rådsforordning (EU) 2015/1589 av 13. juli 2015 om fastsettelse av nærmere regler for anvendelsen av artikkel 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte, EUT L 248 av 24.9.2015, s. 9, («prosedyreforordningen»), som foreløpig ikke er innlemmet i EØS-avtalen. Derfor viser ESA til sin gjeldende kunngjøring om tilbakebetaling fra 2008, tilgjengelig [her](#), EUT L 105 av 21.4.2011, s. 32.

(*) Se f.eks. EFTA-domstolens dommer av 15. desember 2016 i sak E-1/16 *Synnøve Finden AS mot Staten v/Landbruks- og matdepartementet*, Sml. 2016 s. 931, avsnitt 47–48, og av 14. juli 2000 i sak E-1/00 *State Debt Management Agency mot Íslandsbanki-FBA hf*, Sml. 2000–2001, s. 8, avsnitt 37.

(10) Se Domstolens dom av 22. desember 2008, *British Aggregates mot Kommisjonen*, C-487/06 P, EU:C:2008:757, avsnitt 111, og Domstolens dom av 16. mai 2000, *Frankrike mot Ladbroke Racing og Kommisjonen*, C-83/98 P, EU:C:2000:248, avsnitt 25.

påvirker samhandelen mellom avtalepartene». ESA har utstedt retningslinjer for hvordan begrepet statsstøtte skal tolkes⁽¹¹⁾.

- (8) Det generelle forbudet mot statsstøtte bygger på et dobbelt system med kontroll både på forhånd og i etterkant av inngrep som innebærer statsstøtte. I henhold til EØS-avtalen artikkel 62 skal ESA kontinuerlig granske alle ordninger for eksisterende støtte og vurdere alle planer EØS-EFTA-statene måtte ha om ny støtte eller endring av eksisterende støtte. For at ESA skal kunne gjennomføre disse undersøkelsene effektivt, må EØS-EFTA-statene samarbeide ved å gi alle relevante opplysninger og melde statsstøttiltak.
- (9) For det første er EØS-EFTA-statene forpliktet til å sende melding til ESA om ethvert tiltak hvis formål er å tildele ny støtte eller endre eksisterende støtte, og for det andre til ikke å iverksette et slikt tiltak før ESA har vurdert om tiltaket er forenlig med EØS-avtalens virkemåte («stillstandsplikten»)⁽¹²⁾. Stillstandsplikten som følger av artikkel 1 nr. 3 i del I i protokoll 3 til overvåkings- og domstolsavtalen («protokoll 3»), gir enkeltpersoner rettigheter som de kan påberope seg for nasjonale domstoler⁽¹³⁾.
- (9a) For EØS-EFTA-statene er gjennomføringen av EØS-reglene underlagt protokoll 35 til EØS-avtalen («EØS-avtalens protokoll 35»), som fastsetter at EØS-EFTA-statene skal påse at EØS-reglene har forrang i tilfeller der det er konflikt mellom gjennomførte EØS-regler og andre lovbestemmelser. Enkeltpersoner og økonomiske aktører må på nasjonalt plan kunne påberope seg alle rettigheter som avledes fra bestemmelser i EØS-avtalen som er innlemmet i nasjonal rettsorden, såfremt bestemmelsene er ubetinget og tilstrekkelig presise, som stillstandsplikten.
- (10) Det følger av dette at gjennomføringen av ordningen med statsstøttekontroll, som bestemmelsen i protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 utgjør et grunnleggende trekk ved, er et anliggende for både ESA og de nasjonale domstolene, idet deres respektive roller er komplementære, men separate. Selv om ESA har enekompetanse til å vurdere om et støttetiltak er forenlig med EØS-avtalens virkemåte, er det nasjonale domstoler som skal ivareta rettighetene til enkeltpersoner som berøres av et mulig brudd på protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3⁽¹⁴⁾.

1.2. Stillstandsplikten

- (11) Håndhevingen av protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 innebærer at nasjonale domstoler må treffe alle egnede tiltak i samsvar med nasjonal rett for å håndtere konsekvensene av en overtredelse av nevnte bestemmelse⁽¹⁵⁾.

⁽¹¹⁾ Se f.eks. retningslinjene om begrepet statsstøtte som nevnt i artikkel 61 nr. 1 i avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EUT L 342 av 21.12.2017, s. 35–84, og EØS-tillegget nr. 82 av 21.12.2017, s. 1.); retningslinjene om anvendelsen av statsstøttereglene på godtgjøring for å yte tjenester av allmenn økonomisk betydning (EUT L 161 av 13.6.2013, s. 12, og EØS-tillegget nr. 34 av 13.6.2013, s. 1); retningslinjene for statsgarantier (EUT L 105 av 21.4.2011, s. 32, og EØS-tillegget nr. 23 av 21.4.2011, s. 1); retningslinjene for statsstøtte til forskning, utvikling og innovasjon (EUT L 209 av 6.8.2015, s. 17, og EØS-tillegget nr. 44 av 6.8.2015, s. 1).

⁽¹²⁾ Domstolens dom av 14. november 2019, *Dilly's Wellnesshotel*, C-585/17, EU:C:2019:969, avsnitt 54.

⁽¹³⁾ Stillstandsplikten som følger av artikkel 108 nr. 3 i TEUV, som gjenspeiles i protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, har direkte virkning i EUs medlemsstater. Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 88; Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarorszá*, C-75/18, EU:C:2020:139, avsnitt 22; Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 29.

^(*) Dom i sak E-1/94 *Restamark*, Sml. 1994–1995, s. 15, avsnitt 77, sak E-2/12 *HOB-vin ehf* mot *Áfengis- og tóbaksverslun rikisins*, Sml. 2012, s. 1092, avsnitt 122, og sak E-6/17 *Fjarskipti hf.* mot *Síminn hf.*, Sml. 2018, s. 78, avsnitt 27 og 28.

⁽¹⁴⁾ Domstolens dom av 5. oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, avsnitt 38; Domstolens dom av 11. mars 2010, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-1/09, EU:C:2010:136, avsnitt 26; Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 21; Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarorszá*, C-75/18, EU:C:2020:139, avsnitt 21.

⁽¹⁵⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, avsnitt 88–89; Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarorszá*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, avsnitt 22–23. EFTA-domstolens dom av 15. desember 2016 i sak E-1/16 *Synnøve Finden AS* mot *Staten v/Landbruks- og matdepartementet*, Sml. 2016, s. 931, avsnitt 48.

- (12) For at et tiltak skal være underlagt stillstandskravet i protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, må to vilkår være oppfylt: For det første må tiltaket regnes som ny støtte, eventuelt endring av en eksisterende støtte⁽¹⁶⁾, og for det andre må tiltaket være omfattet av plikten til forhåndsmelding i protokollens del I artikkel 1 nr. 3.
- (13) Dersom et tiltak ikke utgjør ny støtte, kan EØS-EFTA-statene derfor gjennomføre det uten på forhånd å måtte melde det til ESA. Videre kan EØS-EFTA-statene iverksette støttetiltak som oppfyller alle vilkårene for å omfattes av et unntak fra meldeplikten.
- (14) Forordningene om bagatellmessig støtte⁽¹⁷⁾ fastsetter vilkår for at støtten ikke skal anses å påvirke samhandelen mellom EØS-statene eller vri eller true med å vri konkurransen.⁽¹⁸⁾ Dersom et støttetiltak oppfyller alle de relevante vilkårene fastsatt i forordningene om bagatellmessig støtte, er den aktuelle EØS-EFTA-staten fritatt fra plikten til å melde tiltaket til ESA.
- (15) Gruppeunntaksforordningene – for eksempel forordningen om alminnelige gruppeunntak⁽¹⁹⁾ – fastsetter vilkår for hvilke støttetiltak som etter artikkel 61 nr. 2 eller 3⁽²⁰⁾ må eller kan anses som forenlige med EØS-avtalens virkemåte. Dersom et støttetiltak oppfyller alle relevante vilkår fastsatt i disse forordningene, er den aktuelle EØS-EFTA-staten fritatt fra plikten til å melde støtten til ESA.
- (16) Videre fastsatte kommisjonsvedtak 2012/21/EU⁽²¹⁾, med hensyn til statsstøtte til tjenester av allmenn økonomisk interesse generelt, og europaparlaments- og rådsforordning

⁽¹⁶⁾ I henhold til protokoll 3 del II artikkel 1 bokstav c) defineres «ny støtte» som «all støtte, dvs. støtteordninger eller individuell støtte som ikke er eksisterende støtte, herunder endringer i eksisterende støtte». Ettersom denne bestemmelsen er bredt formulert, kan den dekke ikke bare selve endringen, men også støtten som berøres av endringen. I henhold til protokoll 3 del II artikkel 1 bokstav b) ii) menes dessuten med «eksisterende støtte» blant annet «godkjent støtte, dvs. støtteordninger og individuell støtte som er godkjent av EFTAs overvåkingsorgan eller, ved felles overenskomst som fastsatt i del I artikkel 1 nr. 2 tredje ledd, av EFTA-statene». Støtte som har vært gjenstand for et vedtak om godkjenning, og som, som følge av en endring som ikke oppfyller et vilkår fastsatt i vedtaket for å sikre at støtten er forenlig med det indre marked, ikke lenger omfattes av vedtaket om godkjenning, kan dermed utgjøre ny støtte. Se Domstolens dom av 25. oktober 2017, C-467/15 P, *Kommisjonen mot Italia*, EU:C:2017:799, avsnitt 46 og 47. Se også punkt 4.2.2.2 i disse retningslinjene.

⁽¹⁷⁾ Kommisjonsforordning (EU) nr. 1407/2013 av 18. desember 2013 om anvendelse av artikkel 107 og 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte på bagatellmessig støtte (EUT L 352 av 24.12.2013, s. 1). Forordningen er innlemmet i EØS-avtalens vedlegg XV nr. 1a ved EØS-komiteens beslutning nr. 98/2014 av 16. mai 2014 (EUT L 310 av 30.10.2014, s. 65–66, og EØS-tillegget nr. 63 av 30.10.2014, s. 56); kommisjonsforordning (EU) nr. 360/2012 av 25. april 2012 om anvendelse av artikkel 107 og 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte på bagatellmessig støtte til foretak som yter tjenester av allmenn økonomisk betydning (EUT L 114 av 26.4.2012, s. 8). Forordningen er innlemmet i EØS-avtalens vedlegg XV nr. 1ha ved EØS-komiteens beslutning nr. 225/2012 av 7. desember 2012 (EUT L 81 av 21.3.2013, s. 27, og EØS-tillegget nr. 18 av 21.3.2013, s. 32).

⁽¹⁸⁾ Slike forordninger vedtas for å gjøre det mulig å anvende rådsforordning (EU) 2015/1588 av 13. juli 2015 om anvendelse av artikkel 107 og 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte på visse kategorier horisontal statsstøtte (EUT L 248 av 24.9.2015, s. 1).

⁽¹⁹⁾ Kommisjonsforordning (EU) nr. 651/2014 av 17. juni 2014 om erklæring av visse støttekategoriers forenlighet med det indre marked i henhold til traktatens artikkel 107 og 108 (EUT L 187 av 26.6.2014, s. 1). Forordningen er innlemmet i EØS-avtalens vedlegg XV nr. 1j ved EØS-komiteens beslutning nr. 152/2014 av 27. juni 2014 (EUT L 342 av 27.11.2014, s. 63, og EØS-tillegget nr. 71 av 27.11.2014, s. 61).

⁽²⁰⁾ I henhold til artikkel 109 i TEUV kan Rådet for Den europeiske union vedta forordninger om anvendelse av artikkel 107 og 108 i TEUV og fastsette støttekategorier som er unntatt fra meldeplikten. Som fastsatt i artikkel 108 nr. 4 i TEUV kan Kommisjonen deretter vedta forordninger som gjelder de formene for statsstøtte som Rådet har fastsatt i henhold til artikkel 109 i TEUV.

⁽²¹⁾ Kommisjonsbeslutning 2012/21/EU om anvendelsen av artikkel 106 nr. 2 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte på statsstøtte i form av godtgjøring for offentlig tjenesteyting til visse foretak som er blitt tillagt oppgaven å utføre tjenester av allmenn økonomisk betydning (meddelt under nummer C(2011) 9380) (EUT L 7 av 11.1.2012, s. 3). Beslutningen er innlemmet i EØS-avtalens vedlegg XV nr. 1h ved EØS-komiteens beslutning nr. 66/2012 av 30. mars 2012 (EUT L 207 av 2.8.2012, s. 46, og EØS-tillegget nr. 43 av 2.8.2012, s. 56).

(EF) nr. 1370/2007⁽²²⁾, særlig med hensyn til offentlig persontransport med jernbane og på vei, vilkår for at godtgjøring for forpliktelser til å yte offentlig tjeneste skal anses som forenlig med det indre marked i henhold til artikkel 106 nr. 2(*) og 93 i TEUV(**). Heller ikke i disse tilfellene er de berørte tiltakene omfattet av stillstandsplikten.

2. GENERELLE PRINSIPPER FOR HÅNDHEVING AV STATSSTØTTEREGLENE

2.1. Prinsippet om lojalt samarbeid

- (17) I henhold til EØS-avtalens artikkel 3, som bygger på artikkel 4 nr. 3 i traktaten om Den europeiske union⁽²³⁾ («TEU»), er avtalepartene forpliktet til å treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre oppfyllelse av de forpliktelsene som følger av EØS-avtalen, og lette samarbeidet innenfor rammen av avtalen. Prinsippet om lojalt samarbeid som er nedfelt i nevnte artikkel, innebærer at ESA og EØS-EFTA-statene innenfor rammen av sin myndighet har plikt til å bistå hverandre i utførelsen av disse oppgavene. I henhold til ODA-avtalens artikkel 2 skal EFTA-statene treffe alle generelle og særlige tiltak som er egnet til å sikre oppfyllelse av forpliktelsene som følger av avtalen. EFTA-statene skal videre avstå fra ethvert tiltak som kan sette oppnåelsen av målene i EØS- og ODA-avtalen i fare.
- (18) Den gjensidige bistandsplikten som følger av EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2, gjelder også for nasjonale domstoler⁽²⁴⁾. Dette innebærer at ESA skal bistå nasjonale domstoler når de anvender EØS-retten⁽²⁵⁾, og omvendt, at nasjonale domstoler skal bistå ESA i utførelsen av dets oppgaver. Nasjonale domstoler skal derfor treffe alle nødvendige tiltak for å sikre at de oppfyller sine forpliktelser som følger av EØS-avtalen, og avstå fra å treffe avgjørelser som kan sette oppnåelsen av EØS-avtalens mål i fare⁽²⁶⁾.

2.2. Anvendelse av prinsippene om ekvivalens og effektivitet i nasjonale prosedyrer

- (19) Domstolen har konsekvent anerkjent prinsippet om prosessuell autonomi i håndhevingen av statsstøtteregele⁽²⁷⁾. Etter dette prinsippet står det – i fravær av EØS-rett på området – EØS-EFTA-statene fritt å velge hvordan de vil oppfylle sine forpliktelser etter EØS-avtalen, så lenge midlene de bruker, ikke virker negativt inn på EØS-rettens virkeområde og effektivitet.
- (20) I samsvar med EØS-domstolenes rettspraksis må gjeldende nasjonal lovgivning ikke være mindre gunstig ved anvendelsen av protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 enn den som gjelder for tilsvarende nasjonale situasjoner («ekvivalensprinsippet»), og den må ikke være utformet på en

⁽²²⁾ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1370/2007 av 23. oktober 2007 om offentlig persontransport med jernbane og på vei (EUT L 315 av 3.12.2007, s. 1). Forordningen er innlemmet i EØS-avtalens vedlegg XIII nr. 4a ved EØS-komiteens beslutning nr. 85/2008 av 4. juli 2008 (EUT L 280 av 23.10.2008, s. 20, og EØS-tillegget nr. 64 av 23.10.2008, s. 13).

(*) Artikkel 106 nr. 2 i TEUV tilsvarer EØS-avtalens artikkel 59 nr. 2.

(**) Artikkel 93 i TEUV tilsvarer EØS-avtalens artikkel 49.

⁽²³⁾ EUT C 202 av 7.6.2016, s. 13.

⁽²⁴⁾ Domstolens dom av 22. oktober 2002, *Roquette Frères*, C-94/00, EU:C: 2002:603, avsnitt 31, og EFTA-domstolens dom av 28. september 2012 i sak E-18/11 *Irish Bank Resolution Corporation Ltd mot Kaupthing hf*, Sml. 2012, s. 592, avsnitt 58 og 123.

⁽²⁵⁾ Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 50; Domstolens dom av 28. februar 1991, *Delimitis mot Henninger Bräu*, C-234/89, EU:C:1991:91, avsnitt 53.

⁽²⁶⁾ Domstolens dom av 11. september 2014, *Kommisjonen mot Tyskland*, C-527/12, EU:C:2014:2193, avsnitt 56; Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C: 2013:755, avsnitt 41, og EFTA-domstolens dom av 17. oktober 2014 i sak E-28/13 *LBI hf mot Merrill Lynch Int Ltd*, Sml. 2014, s. 970, avsnitt 40.

⁽²⁷⁾ Domstolens dom av 21. september 1983, *Deutsche Milchkontor GmbH*, C-205/82, EU:C:1983:233, avsnitt 22–23; Domstolens dom av 13. juni 2002, *Nederland mot Kommisjonen*, C-382/99, EU:C:2002:363, avsnitt 90; Domstolens dom av 11. september 2014, *Kommisjonen mot Tyskland*, C-527/12, EU:C:2014:2193, avsnitt 39–42; Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 72; Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 40–41; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 135.

slik måte at det i praksis er umulig eller uforholdsmessig vanskelig å utøve rettigheter som følger av EØS-retten («effektivitetsprinsippet»)⁽²⁸⁾. I punkt 2.2.1, 2.2.2 og 2.2.3 redegjøres det for spillet mellom prinsippet om prosessuell autonomi på den ene siden og prinsippene om ekvivalens og effektivitet på den andre i forhold til søksmålskompetanse, nasjonale domstolers kompetanse og prinsippet om rettskraft («res judicata»)⁽²⁹⁾.

2.2.1. Søksmålskompetanse

- (21) Ved anvendelsen av prinsippet om prosessuell autonomi anvender EØS-statene sine nasjonale regler om søksmålskompetanse på nasjonale rettstvister vedrørende statsstøtte, forutsatt at de overholder prinsippene om ekvivalens og effektivitet.
- (22) I henhold til effektivitetsprinsippet skal nasjonale regler om enkeltpersoners søksmålskompetanse og søksmålsinteresse ikke undergrave deres rett til effektiv rettslig beskyttelse av rettigheter de har i henhold til EØS-retten⁽³⁰⁾.
- (23) Håndhevingsundersøkelsen viste at nasjonale domstoler for det meste dømmer i saker som er anlagt av støttemottakerens konkurrenter, som er direkte berørt av konkurransevriddningen som gjennomføringen av den ulovlige støtten medfører⁽³¹⁾.
- (24) Når nasjonale domstoler anvender nasjonale regler om søksmålskompetanse, må de imidlertid ta hensyn til sin plikt til å beskytte interessene til enhver part som har en tilstrekkelig rettslig interesse i å anlegge sak («tredjeparter»), uten hensyn til om de har blitt direkte berørt av konkurransevriddningen som den ulovlige gjennomføringen av støttetiltaket har medført.
- (25) Det er også andre forhold nasjonale domstoler må ta hensyn til ved vurderingen av tredjeparters søksmålskompetanse i saker som gjelder statsstøtte tildelt gjennom skattemessige tiltak. Skattytere som er tredjeparter, kan anses å ha en interesse i å reise søksmål for å få tilbakebetalt beløp som er innkrevd i strid med stillstandsplikten, men bare når skatten eller avgiften de er underlagt, utgjør en del av finansieringen av den ulovlige statsstøtten⁽³²⁾. Deres søksmålskompetanse beror ikke på at det foreligger et konkurranseforhold med støttemottakeren⁽³³⁾.
- (26) Omvendt kan skattytere som er tredjeparter, ikke påberope seg det ulovlige i et støttetiltak som fritar visse foretak eller sektorer fra beskatning, for å unngå å betale denne skatten eller avgiften eller for å få den refundert, med mindre inntektene av denne skatten brukes utelukkende for å finansiere den ulovlige statsstøtten som angitt i avsnitt (25). Det samme er tilfelle når de

⁽²⁸⁾ Overholdelse av effektivitetsprinsippet må analyseres på grunnlag av de enkelte elementer i denne bestemmelsen og dens betydning i den aktuelle saken. Se i denne sammenheng Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 40; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 138–140. EFTA-domstolens dom av 17. september 2018 i sak E-10/17, *Nye Kystlink AS mot Color Group AS og Color Line AS*, Sml. 2018, s. 292, avsnitt 73–75 og 110–111, og rettspraksis som det vises til der.

⁽²⁹⁾ Hvorvidt gjeldende nasjonale prosessregler overholder prinsippene om ekvivalens og effektivitet, kan imidlertid vedrøre andre aspekter ved den nasjonale lovgivningen, herunder f.eks. kostnadsnivået som er forbundet med privat håndheving av statsstøtte for nasjonale domstoler.

⁽³⁰⁾ Domstolens dom av 13. januar 2005, *Streekgewest*, C-174/02, EU:C:2005:10, avsnitt 18, og EFTA-domstolens dom av 13. juni 2013 i sak E-11/12, *Beatrix Koch, Dipl. Kfm. Lothar Hummel og Stefan Muller mot Swiss Life AG*, Sml. 2013 s. 272, avsnitt 117.

⁽³¹⁾ F.eks. har enhver person i Romania som er berørt av et ulovlig statsstøttetiltak, søksmålskompetanse. Se vedlegg 3: Landrapporter i «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019, s. 404. I Latvia er søksmålskompetanse direkte basert på artikkel 108 nr. 3 i TEUV; nasjonale domstoler kan derfor basere seg på definisjonen av «berørt part» i prosedyreforordningen for å avgjøre om en person har søksmålskompetanse i en sak. Se vedlegg 3: Landrapporter i «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019, s. 300.

⁽³²⁾ Det vises f.eks. til saker der den ulovlige støtten er finansiert av en avgift som saksøker er pålagt å betale. Situasjonen blir imidlertid en annen dersom tvisten ikke gjelder en søknad om fritak fra den omtvistede skatten, men lovligheten av reglene for denne skatten. Se i denne sammenheng Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, EU:C:2020:139, avsnitt 25, og Domstolens dom av 26. april 2018, *ANGED*, C-233/16, EU:C:2018:280, avsnitt 26.

⁽³³⁾ Domstolens dom av 13. januar 2005, *Streekgewest*, C-174/02, EU:C:2005:10, avsnitt 19.

opererer i konkurranse med støttemottakerne⁽³⁴⁾. En slik løsning ville gjort de konkurransebegrensende virkningene av statsstøtten enda større, da det ville medført en økning i antall foretak som omfattes av et skattefritak som utgjør ulovlig statsstøtte⁽³⁵⁾.

- (27) Når det i forbindelse med en nasjonal rettergang dukker opp spørsmål knyttet til EØS-avtalen, ODA-avtalen eller ESAs vedtak om statsstøtte, kan partene i rettergangen anmode nasjonale domstoler om å anmode EFTA-domstolen om en rådgivende uttalelse. Etter ODA-avtalens artikkel 34 hører det under EFTA-domstolen å gi rådgivende uttalelser om fortolkningen av EØS-avtalen, som blant annet omfatter EØS-avtalens artikkel 61. For å få opphevet et vedtak om statsstøtte som ESA har gjort, må imidlertid en begjæring om oppheving fremmes i henhold til artikkel 36 i ODA-avtalen. [...]⁽³⁶⁾. [...]⁽³⁷⁾.

2.2.2. Domsmyndighet

- (28) Prinsippet om prosessuell autonomi innebærer at det er opp til den nasjonale rettsorden i hver enkelt EØS-stat å utpeke de domstolene som har domsmyndighet i saker som gjelder tildeling av ulovlig støtte. Det innebærer også at EØS-statene fastsetter de nærmere prosessregler for slike saksanlegg, forutsatt at prinsippene om ekvivalens og effektivitet overholdes⁽³⁸⁾.

- (29) I mangel av særskilte regler i EØS-retten er det store variasjoner i strukturen i EØS-statenes rettsordener. Mens noen EØS-stater har opprettet spesialdomstoler for statsstøttesaker, har andre gitt enekompetanse til avdelinger i eksisterende domstoler eller vedtatt prosessregler som klargjør domstolenes domsmyndighet i saker som gjelder offentlig og privat håndheving⁽³⁹⁾. I de fleste EØS-statene har sivile domstoler og forvaltningsdomstoler kompetanse til å anvende statsstøttereglene⁽⁴⁰⁾.

2.2.3. Prinsippet om rettskraft («res judicata»)

- (30) I henhold til prinsippet om rettskraft kan dommer som er endelige, ikke overprøves. Dette gjelder når alle klagemuligheter er uttømt, eller der fristene for å utøve disse rettighetene er utløpt. Formålet med rettskraftprinsippet er å sikre stabilitet i lovgivningen og omkring rettslige forhold, i tillegg til god rettspleie, og prinsippet er nedfelt både i EØS-retten og i nasjonale

⁽³⁴⁾ Domstolens dom av 10. november 2016, *DTS Distribuidora de Televisión Digital mot Kommisjonen*, C-449/14 P, EU:C:2016:848, avsnitt 81–82; Domstolens dom av 21. desember 2016, *Kommisjonen mot Aer Lingus*, C-164/15 P, EU:C:2016:990, avsnitt 121; Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, EU:C:2020:139, avsnitt 24–28.

⁽³⁵⁾ Domstolens dom av 15. juni 2006, *Air Liquide Industries Belgium*, C-393/04, EU:C:2006:403, avsnitt 45.

⁽³⁶⁾ [...].

⁽³⁷⁾ [...].

⁽³⁸⁾ Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 72.

⁽³⁹⁾ Irland har for eksempel gitt Competition List ved High Court enekompetanse til å behandle konkurranserettslige tvister, herunder statsstøttesaker. Også i Italia har landets forvaltningsdomstoler siden 19. januar 2013 hatt nærmest enekompetanse til å behandle saker som gjelder offentlig og privat håndheving av statsstøttereglene. Sivile domstoler har beholdt sin kompetanse når det gjelder visse typer rettergang og søksmål. Se vedlegg 3: Landrapporter i «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019, s. 253 og 263–264. Se også «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», s. 103–104.

⁽⁴⁰⁾ I de fleste medlemsstatene i EU er det forvaltningsdomstolene som har kompetanse når saksøker bestrider en offentlig myndighets handlinger, f.eks. vedtak om tilbakebetaling eller tildeling av støtte, mens sivile domstoler har kompetanse i saker som gjelder tilbakebetaling av statsstøtte i forbindelse med insolvensbehandling eller tilkjenning av erstatning. Se «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019, s. 64. I Norge og Island er det ingen spesialdomstoler; de nasjonale domstolene behandler alle saker. I Liechtenstein har de nasjonale domstolene kompetanse til å oppheve en avtale eller erklære loven som støtten ble tildelt med hjemmel i, ugyldig med tilbakevirkende kraft. Myndigheten som tildeler støtten, kan etter et negativt vedtak i ESA endre sitt eget vedtak eller pålegge tilbakebetaling av ulovlig statsstøtte, og tilsynsklager kan inngis til en nasjonal myndighet.

rettsordener⁽⁴¹⁾. I fravær av EØS-regelverk på området er det i henhold til rettspraksis nasjonal rettsorden som fastsetter reglene for gjennomføring av rettskraftprinsippet, i samsvar med prinsippet om EØS-statenes prosessuelle autonomi. Slike prosessregler må imidlertid overholde prinsippene om ekvivalens og effektivitet⁽⁴²⁾.

- (31) [...] ⁽⁴³⁾. Nasjonale domstoler har plikt til å gi bestemmelsene i EØS-retten full virkning. I henhold til protokoll 35 til EØS-avtalen skal EØS-EFTA-statene påse at gjennomførte EØS-regler har forrang i tilfeller der det er konflikt mellom gjennomførte EØS-regler og andre lovbestemmelser.^(*) Dette gjelder også nasjonale regler som fastsetter prinsippet om rettskraft⁽⁴⁴⁾.
- (32) EØS-domstolenes rettspraksis har medført begrensninger på prinsippet om rettskraft på statsstøtteområdet. Anvendelsen av prinsippet om rettskraft må ikke begrense den enekompetanse EØS-avtalen har gitt ESA til å vurdere en statsstøttes forenlighet⁽⁴⁵⁾. Videre kan den omstendighet at en nasjonal domstol har fastslått at det ikke foreligger statsstøtte i forbindelse med et tiltak, ikke være til hinder for at ESA senere kan fastslå at det aktuelle tiltaket utgjør ulovlig og uforenlig statsstøtte⁽⁴⁶⁾. Dette er tilfelle selv der det foreligger en dom fra en nasjonal domstol som har dømt i siste instans⁽⁴⁷⁾. Dette gjelder også der nasjonale regler om rettskraft også gjelder rettslige anførsler som kunne ha blitt, men ikke er blitt påberopt i en rettssak⁽⁴⁸⁾.

3. ESAs ROLLE

- (33) Formålet med ordningen med forhåndskontroll fastsatt i protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, er å sikre at bare støtte som er forenlig med EØS-avtalen, kan gjennomføres⁽⁴⁹⁾. For å nå dette målet skal gjennomføringen av planlagt støtte som ikke er omfattet av et gruppeunntak, utsettes til ESA har gjort vedtak om at tiltaket er forenlig med EØS-avtalens virkemåte⁽⁵⁰⁾.

3.1. ESAs enekompetanse

⁽⁴¹⁾ Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 38.

⁽⁴²⁾ Domstolens dom av 3. september 2009, *Fallimento Olimpiclub*, C-2/08, EU:C:2009:506, avsnitt 24; Domstolens dom av 10. juli 2014, *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, avsnitt 54; Domstolens dom av 4. mai 2020, *Telecom Italia*, C-34/19, EU:C:2020:148, avsnitt 58.

⁽⁴³⁾ [...].

^(*) EFTA-domstolens dom av 22. februar 2022 i sak E-1/01, *Hörður Einarsson mot Den islandske stat*, Sml. 2002, s. 1, avsnitt 52–53.

⁽⁴⁴⁾ Domstolens dom av 18. juli 2007, *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434, avsnitt 60 og 61.

⁽⁴⁵⁾ Domstolens dom av 18. juli 2007, *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434, avsnitt 61–63; Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 44; Domstolens dom av 4. mars 2020, *Buonotourist mot Kommisjonen*, C-586/18 P, EU:C:2020:152, avsnitt 92–96; Domstolens dom av 4. mars 2020, *CSTP Azienda della Mobilità mot Kommisjonen*, C-587/18 P, EU:C:2020:150, avsnitt 92–96; Domstolens dom av 3. september 2009, *Fallimento Olimpiclub*, C-2/08, EU:C:2009:506, avsnitt 22–25.

⁽⁴⁶⁾ «En nasjonal regel som er til hinder for at den nasjonale domstol kan trekke alle konsekvenser av et brudd på artikkel 108 nr. 3 tredje punktum i TEUV [protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3] på grunn av en nasjonal domstols avgjørelse som er rettskraftig, og som er avsagt i en tvist der vurderingstemaet ikke var det samme, og som ikke gjaldt de aktuelle kontraktens karakter av statsstøtte, må anses som uforenlig med effektivitetsprinsippet», Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 45 (ESAs uoffisielle oversettelse til norsk).

⁽⁴⁷⁾ Domstolens dom av 4. mars 2020, *Buonotourist mot Kommisjonen*, C-586/18 P, EU:C:2020:152, avsnitt 92–96.

⁽⁴⁸⁾ Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 30 og 42–43.

⁽⁴⁹⁾ Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarorszá*g, C-75/18, EU:C:2020:139, avsnitt 19.

⁽⁵⁰⁾ Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 25–26; Domstolens dom av 18. mai 2017, *Fondul Proprietatea*, C-150/16, EU:C:2017:388, avsnitt 40; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 84.

- (34) ESA utøver generelt sin kompetanse ved å vurdere forenligheten av et støttetiltak i to trinn. Først vurderer ESA om tiltaket regnes som statsstøtte etter EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1⁽⁵¹⁾. Derneft undersøker ESA om tiltaket er forenlig med EØS-avtalens virkemåte. Det første trinnet, som består av vurderingen av om det foreligger støtte, er en kompetanse som utøves av både ESA og nasjonale domstoler, da sistnevnte kan måtte bringe på det rene om et tiltak er omfattet av stillstandsplikten⁽⁵²⁾ (se punkt 4.2.1 og 4.2.2). Det andre trinnet, som består av forenlighetsvurderingen, er ESAs ansvar alene. Forenlighetsvurderingen må inngå i et vedtak⁽⁵³⁾ som kan bringes inn for EFTA-domstolen⁽⁵⁴⁾.
- (35) ESA kan konkludere med hvorvidt et tiltak er forenlig med EØS-avtalens virkemåte enten etter en foreløpig undersøkelse (dersom det ikke er tvil om at tiltaket er forenlig med EØS-avtalens virkemåte)⁽⁵⁵⁾ eller etter en formell undersøkelse (dersom det i forbindelse med den innledende undersøkelsen var tvil om tiltaket var forenlig med EØS-avtalens virkemåte)⁽⁵⁶⁾. Når ESA innleder en formell undersøkelse, gjør det et vedtak der det redegjør for sin foreløpige vurdering av tiltakets karakter av støtte og sin tvil med hensyn til om tiltaket er forenlig med EØS-avtalens virkemåte («åpningsvedtak»)⁽⁵⁷⁾.
- (36) ESAs enekompetanse til å vurdere om statsstøtten er forenlig med EØS-avtalen, kan begrense nasjonale domstolers utøvelse av deres kompetanse til å anvende protokoll 3 del I artikkel 61 nr. 1 og artikkel 1 nr. 3 (se punkt 4.1)⁽⁵⁸⁾. Dette gjelder åpningsvedtak, som i påvente av vurderingen av tiltakets forenlighet har visse rettslige konsekvenser for behandlingen i nasjonale domstoler (se punkt 4.1.1.2).
- (37) Innenfor rammen av EØS-avtalen skal nasjonale domstoler rette seg etter ESAs vurdering av om det foreligger støtte, som fastsatt i et endelig vedtak som ESA har gjort før den nasjonale domstolen treffer sin avgjørelse⁽⁵⁹⁾. Omvendt gjelder at om en nasjonal domstol treffer en avgjørelse før ESA har gjort sitt vedtak, kan ikke denne avgjørelsen, selv om den er rettskraftig, være til hinder for at ESA på noe tidspunkt kan utøve den enekompetanse ESA er gitt ved EØS-avtalen (se punkt 2.2.3)⁽⁶⁰⁾.

3.2. ESAs myndighet til å håndheve statsstøttereglene

- (38) Som en hovedregel skal ESA, med henblikk på å pålegge avhjelpende tiltak for overtredelse av reglene om statsstøtte dersom ESA kommer til at det undersøkte tiltaket utgjør ulovlig og

⁽⁵¹⁾ [...]. Retningslinjer om begrepet statsstøtte som nevnt i artikkel 61 nr. 1 i avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EUT L 342 av 21.12.2017, s. 35–84, og EØS-tillegget nr. 82 av 21.12.2017, s. 1).

⁽⁵²⁾ Domstolens dom av 4. mars 2020, *Buonotourist mot Kommisjonen*, C-586/18 P, EU:C:2020:152, avsnitt 90.

⁽⁵³⁾ Se protokoll 3 del II artikkel 4 og 7.

⁽⁵⁴⁾ Domstolens dom av 19. juli 2016, *Kotnik m.fl.*, C-526/14, EU:C:2016:570, avsnitt 37.

⁽⁵⁵⁾ Vedtak om ikke å gjøre innsigelse, protokoll 3 del II artikkel 4 nr. 3.

⁽⁵⁶⁾ Se begrepene «positivt vedtak» og «negativt vedtak» i henholdsvis nr. 3 og 5 i artikkel 7 i protokoll 3 del II.

⁽⁵⁷⁾ Se protokoll 3 del II artikkel 4 nr. 3 og 4.

⁽⁵⁸⁾ Se Domstolens dom av 4. mars 2020, *Buonotourist mot Kommisjonen*, C-586/18 P, EU:C:2020:152, avsnitt 93–94 «utøvelsen av slik myndighet innebærer at Kommisjonen i henhold til artikkel 108 i TEUV kan undersøke om et tiltak utgjør statsstøtte som i henhold til nr. 3 i nevnte artikkel skulle ha vært meldt til den, i en situasjon der myndighetene i en medlemsstat har vært av den oppfatning at det aktuelle tiltak ikke oppfyller vilkårene fastsatt i artikkel 107 nr. 1 i TEUV, også der disse myndigheter i den forbindelse har rettet seg etter en nasjonal domstols vurdering. Denne konklusjonen svekkes ikke av at domstolen har avsagt en rettskraftig dom. Det bør understrekes at regelen om Kommisjonens enekompetanse er bindende i den nasjonale rettsorden som følge av prinsippet om unionsrettens forrang.» (ESAs uoffisielle oversettelse til norsk).

⁽⁵⁹⁾ Domstolens dom av 15. september 2016, *PGE*, C-574/14, EU:C:2016:686, avsnitt 33 og 36–37.

⁽⁶⁰⁾ Domstolens dom av 4. mars 2020, *Buonotourist mot Kommisjonen*, C-586/18 P, EU:C:2020:152, avsnitt 92–96; Domstolens dom av 4. mars 2020, *CSTP Azienda della Mobilità mot Kommisjonen*, C-587/18 P, EU:C:2020:150, avsnitt 92–96.

uforenlig statsstøtte, gjøre et endelig vedtak som avslutter den formelle undersøkelsen og omfatter et pålegg om tilbakebetaling av støtten («vedtak om tilbakebetaling»)(⁶¹).

- (39) Saksbehandlingsreglene på statsstøtteområdet kodifiserer ESAs håndhevingsmyndighet(⁶²). Etter protokoll 3 del II artikkel 14 nr. 1 må ESA gjøre vedtak om tilbakebetaling av ulovlig og uforenlig støtte. Når ESA i et vedtak fastslår at et støttetiltak er ulovlig og uforenlig med EØS-avtalens virkemåte, har det ikke noen skjønnsfrihet, men må pålegge tilbakebetaling(⁶³), med mindre dette ville være i strid med et generelt EØS-rettslig prinsipp(⁶⁴). I tillegg er ESAs myndighet til å kreve tilbakebetaling underlagt en foreldelsesfrist på ti år fra den dagen mottakeren ble tildelt den ulovlige støtten(⁶⁵).
- (40) I enkelte tilfeller kan ESA i henhold til protokoll 3 del II artikkel 11 etter eget skjønn vedta midlertidige tiltak mens det fullfører forenlighetsvurderingen. Særlig kan ESA utstede pålegg om stans eller tilbakebetaling, forutsatt at en rekke vilkår er oppfylt(⁶⁶). Hensikten med slike tiltak er å begrense skaden som følger av gjennomføringen av støtte i strid med meldeplikten og stillstandsplikten(⁶⁷).

4. NASJONALE DOMSTOLERS ROLLE

- (41) Selv om ESA må undersøke om et støttetiltak er forenlig med EØS-avtalens virkemåte, til og med i tilfeller der ESA har fastslått at gjennomføringen av tiltaket er i strid med protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, er nasjonale domstolers primære oppgave å ivareta rettighetene til enkeltpersoner som dette bruddet berører(⁶⁸).
- (42) Nasjonale domstoler har ansvar for å sikre tredjeparter effektiv rettslig beskyttelse(⁶⁹). Deres bidrag til ordningen med statsstøttekontroll er spesielt nødvendig i tilfeller der ulovlig støtte er tildelt og det ikke foreligger noe endelig vedtak i ESA om samme tiltak eller inntil et slikt

(⁶¹) Domstolens dom av 14. februar 1990, *Frankrike mot Kommisjonen («Boussac»)*, C-301/87, EU:C:1990:67, avsnitt 9–22. Dette er ikke til hinder for at ESA i særlige tilfeller som fastsatt i protokoll 3 del II artikkel 11 nr. 1 kan utstede pålegg om tilbakebetaling før ESA har fullført forenlighetsvurderingen.

(⁶²) Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 66; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 110. I begge disse sakene viste Domstolen til den (reviderte) prosedyreforordningen som i den utstrekning den inneholder regler av prosessuell art som gjelder for alle forvaltningsmessige prosedyrer i forbindelse med statsstøtte som Kommisjonen har til behandling, kodifiserer og bidrar til å styrke Kommisjonens praksis ved vurdering av statsstøtte. Den reviderte prosedyreforordningen (forordning (EU) 2105/1589) er foreløpig ikke innlemmet i EØS-avtalen.

(⁶³) Domstolens dom av 7. mars 2002, *Italia mot Kommisjonen*, C-310/99, EU:C:2002:143, avsnitt 99.

(⁶⁴) Se protokoll 3 del II artikkel 14 nr. 1.

(⁶⁵) Se protokoll 3 del II artikkel 15 nr. 1.

(⁶⁶) Domstolens dom av 14. februar 1990, *Frankrike mot Kommisjonen*, C-301/87, EU:C:1990:67, avsnitt 19–20; Domstolens dom av 21. mars 1991, *Italia mot Kommisjonen*, C-303/88, EU:C:1991:136, avsnitt 46. Dersom medlemsstaten unnlater å etterkomme et pålegg om stans eller tilbakebetaling, har ESA, mens det undersøker sakens realitet, anledning til å forelegge saken direkte for EFTA-domstolen med en anmodning om en erklæring om at slik unnlattelse utgjør et brudd på EØS-avtalen i henhold til prosedyreforordningens artikkel 12.

(⁶⁷) Se protokoll 3 del II artikkel 11 nr. 1 og 2.

(⁶⁸) Domstolens dom av 12. februar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, avsnitt 38; Domstolens dom av 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mot Frankrike*, C-354/90, EU:C:1991:440, avsnitt 11–12.

(⁶⁹) Domstolens dom av 11. desember 1973, *Lorenz GmbH mot Bundesrepublik Deutschland m.fl.*, C-120/73, EU:C:1973:152, avsnitt 8; Domstolens dom av 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mot Frankrike*, C-354/90, EU:C:1991:440, avsnitt 11; Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 39.

vedtak foreligger, samt i tilfeller der potensielt forenlig støtte er tildelt i strid med stillstandsplikten⁽⁷⁰⁾.

4.1. Avgrensning av nasjonale domstolars kompetanse i anvendelsen av statsstøtteregele

- (43) Nasjonale domstoler har myndighet til å tolke og anvende artikkel 61 nr. 1 i EØS-avtalen og artikkel 1 nr. 3 i protokoll 3 del I. Særlig i fravær av et vedtak i ESA om det samme tiltaket⁽⁷¹⁾ er nasjonale domstoler kun bundet av det objektive begrepet statsstøtte når de utøver sin kompetanse til å vurdere om det foreligger statsstøtte⁽⁷²⁾.
- (44) ESA vurderer også om det foreligger statsstøtte, noe som normalt er det første skrittet før støttens forenlighet vurderes. Derfor kan enhver sak for ESA, før eller etter at den er behandlet i nasjonale domstoler, påvirke sistnevnte⁽⁷³⁾, som forklart i punkt 4.1.1.

4.1.1. Etter et vedtak i ESA

- (45) For ikke å bryte EØS-avtalen må nasjonale domstoler avstå fra å treffe avgjørelser som er i strid med et vedtak i ESA⁽⁷⁴⁾, og de må derfor rette seg etter ESAs vurdering av om det foreligger statsstøtte. Nasjonale domstoler har heller ingen myndighet til å kjenne et vedtak i ESA ugyldig⁽⁷⁵⁾. I henhold til ODA-avtalens artikkel 36 er det EFTA-domstolen alene som har denne myndighet⁽⁷⁶⁾.
- (46) Dersom en nasjonal domstol er i tvil om tolkningen eller gyldigheten av et vedtak i ESA, kan den anmode ESA om en avklaring (se punkt 5.1). Dersom det oppstår et spørsmål om tolkningen av EØS-avtalen, kan den nasjonale domstolen⁽⁷⁷⁾ forelegge et spørsmål for EFTA-domstolen for å få en rådgivende uttalelse, i samsvar med artikkel 34 i ODA-avtalen⁽⁷⁸⁾.

4.1.1.1. Etter et vedtak i ESA om at støtten er forenlig

- (47) Et endelig vedtak i ESA der ulovlig støtte anerkjennes som forenlig med EØS-avtalen etter at den er tildelt, medfører ikke en regularisering av gjennomføringstiltak som er vedtatt i strid med stillstandsplikten fastsatt i protokoll 3⁽⁷⁹⁾.

⁽⁷⁰⁾ Når det gjelder nasjonale domstolars rolle i den offentlige håndhevingen av statsstøtte, se kunngjøringen om tilbakebetaling (EUT C 247 av 23.7.2019, s. 1). ESA vedtar retningslinjer for tolkningen og anvendelsen av statsstøtteregele, enten i form av en EØS-EFTA-versjon av det aktuelle instrumentet fra Europakommisjonen eller ved en henvisning til dette instrumentet. Europakommisjonen har vedtatt en kunngjøring med tittelen «Notice on the Recovery of unlawful and incompatible State aid», EUT C 247 av 23.7.2019, s. 1, som erstatter kunngjøringen om tilbakebetaling fra 2007, EUT C 272 av 15.11.2007, s. 4. Kunngjøringen om tilbakebetaling av ulovlig og uforenlig statsstøtte bygger til en viss grad på rådsforordning (EU) 2015/1589 av 13. juli 2015 om fastsettelse av nærmere regler for anvendelsen av artikkel 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte, EUT L 248 av 24.9.2015, s. 9, («prosedureforordningen»), som foreløpig ikke er innlemmet i EØS-avtalen. Dette er grunnen til at ESA ikke har vært i stand til å vedta noen relevant EØS-EFTA-versjon av kunngjøringen om tilbakebetaling av ulovlig og uforenlig statsstøtte og derfor viser til sin gjeldende kunngjøring om tilbakebetaling fra 2008, som er tilgjengelig [her](#), EUT L 105 av 21.4.2011, s. 32.

⁽⁷¹⁾ Se også Underrettens dom av 20. juni 2019, *A&O hostel and hotel Berlin* mot *Kommisjonen*, T-578/17, EU:T:2019:437, avsnitt 72.

⁽⁷²⁾ Se Domstolens dom av 22. mars 1977, *Steineke e Weinlig*, 78/76, EU:C:1977:52, avsnitt 14.

⁽⁷³⁾ Domstolens dom av 4. mars 2020, *CSTP Azienda della Mobilità* mot *Kommisjonen*, C-587/18 P, EU:C:2020:150, avsnitt 92–93; Domstolens dom av 4. mars 2020, *Buonotourist* mot *Kommisjonen*, C-586/18 P, EU:C:2020:152, avsnitt 96.

⁽⁷⁴⁾ Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 41.

⁽⁷⁵⁾ Domstolens dom av 22. oktober 1987, *Foto-Frost* mot *Hauptzollamt Lübeck-Ost*, C-314/85, EU:C:1987:452, avsnitt 20.

⁽⁷⁶⁾ Domstolens dom av 21. februar 1991, *Zuckerfabrik Süderdithmarschen og Zuckerfabrik Soest* mot *Hauptzollamt Itzehoe og Hauptzollamt Paderborn*, C-143/88 og C-92/89, EU:C:1991:65, avsnitt 23; Domstolens dom av 9. november 1995, *Atlanta Fruchthandels-gesellschaft m.fl. (I)* mot *Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, C-465/93, EU:C:1995:369, avsnitt 51; Domstolens dom av 18. juli 2007, *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434, avsnitt 53.

⁽⁷⁷⁾ [...] I henhold til ODA-avtalens artikkel 34 hører det under EFTA-domstolen å gi rådgivende uttalelser om fortolkningen av EØS-avtalen. Når et slikt spørsmål blir reist ved en domstol i en EØS-EFTA-stat, og domstolen finner at en uttalelse er nødvendig før den avsier sin dom, kan den anmode EFTA-domstolen om å avgi en slik uttalelse.

⁽⁷⁸⁾ Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 50–51; Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 44.

⁽⁷⁹⁾ Domstolens dom av 12. februar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, avsnitt 40; Domstolens dom av 19. mars 2015, *OTP Bank*, C-672/13, EU:C:2015:185, avsnitt 76;

- (48) I denne sammenheng må nasjonale domstoler forvise enkeltpersoner om at overtredelsen av stillstandsplikten vil få alle relevante følger⁽⁸⁰⁾, herunder ved at det vil bli gitt pålegg om betaling av renter for den perioden støtten var ulovlig, i samsvar med deres nasjonale lovgivning⁽⁸¹⁾.
- (49) Det følger av dette at om en tredjepart anlegger sak ved en nasjonal domstol for å få opphevet fordeler forbundet med en støtte som er for tidlig gjennomført, bør domstolen gi vedkommende medhold selv om ESA allerede har erklært den aktuelle støtten for forenlig. Enhver annen tolkning ville medført at EØS-EFTA-statene ville kunne se bort fra bestemmelsene i protokoll 3 og dermed frata dem deres virkning⁽⁸²⁾.

4.1.1.2. Etter et åpningsvedtak i ESA

- (50) Situasjonen er ikke den samme dersom ESA i henhold til protokoll 3 del II artikkel 4 nr. 4 kun har innledet en undersøkelse av et støttetiltak som er brakt inn for en nasjonal domstol. I åpningsvedtaket uttrykker ESA i prinsippet tvil med hensyn til om et støttetiltak er forenlig med EØS-avtalens virkemåte. Selv om denne tvilen generelt gjelder støttens forenlighet, er vurderingen av om det foreligger støtte, av foreløpig art idet den er hentet fra den innledende undersøkelsen av det aktuelle tiltaket⁽⁸³⁾.
- (51) I samsvar med artikkel 3 i EØS-avtalen og artikkel 2 i ODA-avtalen må nasjonale domstoler ta hensyn til den rettslige situasjonen som følger av sakene ESA har til behandling, selv om den er midlertidig.
- (52) Dette innebærer at så lenge undersøkelsen pågår, må nasjonale domstoler trekke rettslige konsekvenser av åpningsvedtaket. Dersom en nasjonal domstol etter et åpningsvedtak legger til grunn at tiltaket ikke utgjør støtte i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, vil artikkel 1 nr. 3 i protokoll 3 del I bli virkningsløs⁽⁸⁴⁾.
- (53) Derfor er det de nasjonale domstolenes ansvar å treffe alle nødvendige tiltak for å håndtere det mulige bruddet på stillstandsplikten. Nasjonale domstoler kan beslutte å stanse gjennomføringen av det aktuelle tiltaket og pålegge tilbakebetaling av beløp som allerede er utbetalt. De kan også beslutte å pålegge andre midlertidige tiltak for å ivareta både berørte parter interesser og effektiviteten av ESAs åpningsvedtak⁽⁸⁵⁾.
- (54) Nasjonale domstoler kan heller ikke bare utsette rettergangen til ESA har gjort et endelig vedtak⁽⁸⁶⁾, da dette ville være det samme som at fordelen på markedet ble opprettholdt til tross for det mulige bruddet på stillstandsplikten.

Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 59.

⁽⁸⁰⁾ Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 30; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 89; Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, EU:C:2020:139, avsnitt 23; Domstolens dom av 13. desember 2018, *Rittinger m.fl.*, C-492/17, EU:C:2018:1019, avsnitt 42.

⁽⁸¹⁾ Domstolens dom av 12. februar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, avsnitt 52–55. Innenfor rammen av sin nasjonale lovgivning kan den nasjonale domstol om relevant også pålegge tilbakebetaling av den ulovlige støtten, uten at dette berører EØS-statens rett til senere å gjeninnføre støtten. Den kan også måtte stadfeste krav om erstatning for skade som skyldes at støtten er ulovlig (samme sted, avsnitt 53).

⁽⁸²⁾ Se i den forbindelse Domstolens dom av 19. desember 2019, *Arriva Italia m.fl.*, C-385/18, EU:C:2019:1121, avsnitt 85.

⁽⁸³⁾ Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 37–40.

⁽⁸⁴⁾ Samme sted, avsnitt 38.

⁽⁸⁵⁾ Samme sted, avsnitt 41–43.

⁽⁸⁶⁾ Domstolens dom av 11. mars 2010, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-1/09, EU:C:2010:136, avsnitt 31 ff.; Domstolens kjennelse av 4. april 2014, *Flughafen Lübeck*, C-27/13, EU:C:2014:240, avsnitt 30.

- (55) De samme begrensningene kan gjelde for nasjonale domstoler når et endelig vedtak i ESA⁽⁸⁷⁾ har blitt opphevet av EFTA-domstolen, ettersom ESA da ikke er pålagt å gjenoppta saken fra starten av, men kan gjenoppta den fra det punktet der ulovligheten inntraff⁽⁸⁸⁾. Åpningsvedtaket kan derfor være gyldig til ESA gjør et nytt endelig vedtak. Under disse omstendigheter er nasjonale domstoler derfor forpliktet til å sikre overholdelse av stillandsplikten som følger av at den formelle prosedyren har blitt innledet, for eksempel ved å forhindre at støtte som er tilbakebetalt, blir tilbakeført.

4.2. Nasjonale domstolars kompetanse

- (56) Som nevnt i avsnitt 11–13 må nasjonale domstoler bringe på det rene om det er gitt statsstøtte i samsvar med protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 innenfor rammene fastsatt av ESA, som har enekompetanse til å vurdere støttens forenlighet, og eventuelle vedtak ESA tidligere har gjort om samme tiltak.
- (57) Nasjonale domstoler utfører sin vurdering i to trinn: For det første vurderer de tiltakets art for å fastslå om det regnes som statsstøtte etter EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, og for det andre må nasjonale domstoler, om de kommer til at tiltaket utgjør statsstøtte, ta stilling til om tiltaket er underlagt stillandsplikten. Dersom nasjonale domstoler kommer til at det foreligger brudd på stillandsplikten, må de vedta egnede avhjelpende tiltak for å ivareta rettighetene til enkeltpersoner som er berørt av et slikt brudd.

4.2.1. Vurdering av om det foreligger støtte

- (58) EØS-domstolene har bekreftet at nasjonale domstoler, i likhet med ESA, har myndighet til å tolke begrepet statsstøtte⁽⁸⁹⁾.
- (59) For å fastslå om det foreligger statsstøtte, er det ofte nødvendig å vurdere en rekke komplekse problemstillinger (se avsnitt (14)). I sin kunngjøring om begrepet statsstøtte, som nevnt i EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1⁽⁹⁰⁾, har ESA gitt detaljerte retningslinjer som kan være til hjelp for nasjonale domstoler.
- (60) Dersom det oppstår tvil om hvorvidt det foreligger elementer av statsstøtte, kan nasjonale domstoler anmode ESA om å avgi en uttalelse (se punkt 5.1.1.2). Nasjonale domstoler har også mulighet til å henvise saken til EFTA-domstolen for en rådgivende uttalelse i henhold til ODA-avtalens artikkel 34.

4.2.2. Vurdering av om det foreligger brudd på stillandsplikten

- (61) I forbindelse med vurderingen av om et støttetiltak er omfattet av stillandsplikten, må nasjonale domstoler vurdere om tiltaket kommer inn under et av unntakene fra meldeplikten (se punkt 1.2). Nasjonale domstoler vurderer særlig om det aktuelle tiltaket oppfyller kriteriene fastsatt i en gruppeunntaksforordning eller utgjør eksisterende støtte.
- (62) Dersom et støttetiltak oppfyller alle relevante vilkår fastsatt i en gruppeunntaksforordning, er det unntatt fra kravet om forhåndsmelding til ESA, og det anses som forenlig med EØS-avtalens virkemåte.

⁽⁸⁷⁾ Dvs. et vedtak om å avslutte den formelle undersøkelsen i henhold til protokoll 3 del II artikkel 7.

⁽⁸⁸⁾ Se Domstolens dom av 12. november 1998, *Spania mot Kommisjonen*, C-415/96, EU:C:1998:533, avsnitt 31; Domstolens dom av 3. oktober 2000, *Industrie des poudres sphériques mot Rådet*, C-458/98 P, EU:C:2000:531, avsnitt 82; Domstolens dom av 9. juli 2008, *Alitalia mot Kommisjonen*, T-301/01, EU:T:2008:262, avsnitt 99 og 142.

⁽⁸⁹⁾ Domstolens dom av 22. mars 1977, *Steinike & Weinlig*, C-78/76, EU:C:1977:52, avsnitt 14; Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 49; Domstolens dom av 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mot Frankrike*, C-354/90, EU:C:1991:440, avsnitt 10; Domstolens dom av 18. juli 2007, *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434, avsnitt 50; Domstolens dom av 5. oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, avsnitt 39.

⁽⁹⁰⁾ EUT C 262 av 19.7.2016, s. 1.

- (63) EØS-EFTA-statene trenger ikke melde eksisterende støtte i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3; eksisterende støtte er derimot underlagt en annen ordning der ESA i henhold til EØS-avtalen artikkel 62 nr. 1 bokstav b) står for kontrollen. Endringer av eksisterende støtte i henhold til protokoll 3 del II artikkel 1 bokstav c) kommer imidlertid ikke inn under begrepet eksisterende støtte.

4.2.2.1. *Anvendelse av vilkårene i gruppeunntaksforordningene*

- (64) EFTA-statene kan basere seg på at et tiltak er unntatt fra meldeplikten dersom det oppfyller de generelle og spesielle vilkårene fastsatt i gruppeunntaksforordningene. Dersom en EØS-EFTA-stat gjennomfører et støttetiltak som ikke oppfyller alle de relevante vilkårene i det aktuelle gruppeunntaket, uten på forhånd å ha meldt det til ESA, er gjennomføringen av denne støtten ulovlig.
- (65) Meldeplikten og stillstandsplikten som følger av protokoll 3, er bindende ikke bare for nasjonale domstoler, men også for alle forvaltningsorganer i EØS-EFTA-statene⁽⁹¹⁾.
- (66) Når nasjonale domstoler vurderer om et statsstøttetiltak er lovlig gjennomført, må de, for å bringe på det rene om tiltaket var unntatt fra meldeplikten, kontrollere om vilkårene i en gruppeunntaksforordning var oppfylt. Domstolen har definert omfanget av nasjonale domstolers kompetanse når de bringer på det rene om vilkårene i den generelle gruppeunntaksforordningen ble korrekt anvendt⁽⁹²⁾, det vil si i hvilken grad nasjonale domstoler kan tolke bestemmelsene.
- (67) Formålet med gruppeunntaksforordningene er ikke å overføre vurderingen av om statsstøtte er forenlig med EØS-avtalens virkemåte, til EØS-EFTA-statene, da dette forblir ESAs enekompetanse⁽⁹³⁾. Nasjonale domstoler har imidlertid plikt til å bringe på det rene om nasjonale myndigheter har tildelt støtte som er helt og fullt i samsvar med de generelle og spesielle vilkårene i den aktuelle gruppeunntaksforordningen strengt tolket⁽⁹⁴⁾.
- (68) Dersom støtten er gjennomført i henhold til en gruppeunntaksforordning uten å oppfylle alle gjeldende vilkår, kan støttemottakeren på dette tidspunkt ikke ha noen berettiget forventning om at støtten var lovlig tildelt⁽⁹⁵⁾. Grunnen til dette er at nasjonale myndigheter ikke har myndighet til å treffe endelige avgjørelser som fastslår at det ikke er meldeplikt for støtten⁽⁹⁶⁾.

4.2.2.2. *Eksisterende støtte*

- (69) Som nevnt i avsnitt (63) er eksisterende støtte i motsetning til ny støtte ikke omfattet av meldeplikten. Det er ESA alene som kan vurdere om eksisterende støtte fortsatt er forenlig med EØS-avtalens virkemåte, og foreslå hensiktsmessige tiltak i tilfeller der ESA anser at en ordning ikke lenger er forenlig. Ved anvendelse av statsstøttereglene er nasjonale domstolers rolle begrenset til å vurdere om et støttetiltak utgjør eksisterende støtte i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 1. Dersom tiltaket utgjør eksisterende støtte, er det ikke snakk om brudd på protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 som den nasjonale domstol må avhjelpe.
- (70) EØS-avtalen gir ingen veiledning med hensyn til hva som gjør at et støttetiltak klassifiseres som eksisterende støtte. Under hvilke omstendigheter støtten skal anses som eksisterende støtte, er

⁽⁹¹⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 90–92.

⁽⁹²⁾ Samme sted, avsnitt 101; Domstolens dom av 29. juli 2019, *BMW mot Kommisjonen*, C-654/17 P, EU:C:2019:634, avsnitt 151.

⁽⁹³⁾ Domstolens dom av 29. juli 2019, *BMW mot Kommisjonen*, C-654/17 P, EU:C:2019:634, avsnitt 132 og 133; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 67.

⁽⁹⁴⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 60. I denne forbindelse har domstolen presisert at kriteriene for anvendelse av unntaket må være klare og lette å håndheve, og at det ikke bør være nødvendig for nasjonale domstoler å gjennomføre kompliserte økonomiske vurderinger i hvert enkelt tilfelle (samme sted, avsnitt 61 og 68).

⁽⁹⁵⁾ Domstolens dom av 15. desember 2005, *Unicredito Italiano*, C-148/04, EU:C:2005:774, avsnitt 104; Domstolens dom av 19. mars 2015, *OTP Bank*, C-672/13, EU:C:2015:185, avsnitt 77; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 104.

⁽⁹⁶⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 101; Domstolens dom av 29. juli 2019, *BMW mot Kommisjonen*, C-654/17 P, EU:C:2019:634, avsnitt 151.

definert i bestemmelsene i protokoll 3 del II artikkel 1 bokstav b)⁽⁹⁷⁾. Protokoll 3 inneholder imidlertid ingen bestemmelser om nasjonale domstolars myndighet og forpliktelser⁽⁹⁸⁾.

4.2.3. Beskyttelse av rettighetene til enkeltpersoner som berøres av et brudd på stillstandsplikten

- (71) For å ivareta rettighetene til enkeltpersoner som berøres av ulovlig gjennomføring av statsstøtte, kan nasjonale domstoler vedta ulike typer avhjulpende tiltak, avhengig av situasjonen. De kan for eksempel beslutte å stanse eller avslutte gjennomføringen av tiltaket (punkt 4.2.3.1), pålegge tilbakebetaling av beløp som allerede er utbetalt (punkt 4.2.3.2), eller vedta ulike midlertidige tiltak for på annen måte å ivareta interessene til berørte parter (punkt 4.2.3.3)⁽⁹⁹⁾. Endelig kan de bli anmodet om å tilkjenne erstatning for skade påført tredjeparter som følge av ulovlig gjennomføring av statsstøtten (punkt 4.2.3.4). Under alle omstendigheter må nasjonale domstoler gi enkeltpersoner sikkerhet for at alle hensiktsmessige tiltak vil bli truffet, i samsvar med deres nasjonale lovgivning, for å håndtere konsekvensene av overtredelsen av protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3⁽¹⁰⁰⁾.

4.2.3.1 Stans eller avslutning av gjennomføringen av tiltaket

- (72) Dersom en statlig myndighet ennå ikke har gjennomført et statsstøttetiltak som er tildelt i strid med protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, må nasjonale domstoler forhindre at det gjennomføres, ved at det enten stanses eller avsluttes. Et slikt avhjulpende tiltak kan også være hensiktsmessig i tilfeller der statsstøttetiltaket har trådt i kraft, men støtten ennå ikke har blitt utbetalt (helt eller delvis), uten hensyn til om det måtte være behov for ytterligere avhjulpende tiltak for den delen av støtten som allerede har blitt utbetalt.

- (73) EØS-retten pålegger ikke nasjonale domstoler å trekke noen bestemte konklusjoner om gyldigheten av den rettsakten den ulovlige statsstøtten er tildelt på grunnlag av. Den krever bare at de skal treffe effektive tiltak for å hindre at den ulovlige støtten blir utbetalt til mottakeren. Det kan imidlertid foreligge situasjoner etter nasjonal lovgivning der den ulovlige gjennomføringen av tiltaket kan stanses ved at tildelingsvedtaket oppheves⁽¹⁰¹⁾.

- (74) Følgelig kan nasjonale domstoler kjenne en kontrakt om tildeling av støtte ugyldig, oppheve vedtaket EØS-EFTA-statens myndigheter har gjort om tildeling av støtten, eller stanse gjennomføringen av den (for eksempel i tilfeller der støtten er gitt i form av tilgang til et anlegg eller en tjeneste).

- (75) Dersom støtten utbetales i flere rater, bør nasjonale domstoler gi pålegg om at framtidige utbetalinger skal stanses.

4.2.3.2 Tilbakebetaling

- (76) Dersom den ulovlige støtten allerede er utbetalt til støttemottakeren, må nasjonale domstoler i prinsippet, og i fravær av et vedtak i ESA om at støtten er forenlig med det indre marked, kreve

⁽⁹⁷⁾ Se protokoll 3 del II artikkel 1 bokstav b) og artikkel 15 nr. 3.

⁽⁹⁸⁾ Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 66; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 110. Protokoll 3 del II artikkel 15 nr. 1, som fastsetter at ESAs myndighet til å kreve støtte tilbakebetalt er underlagt en foreldelsesfrist på ti år, og artikkel 15 nr. 3, som fastsetter at «enhver støtte der foreldelsesfristen er utløpt skal anses som eksisterende støtte», oppstiller ikke noe generelt prinsipp som får anvendelse på nasjonale domstoler (se avsnitt (82) under).

⁽⁹⁹⁾ Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 43; Domstolens dom av 21. desember 2016, *Kommisjonen mot Hansestadt Lübeck*, C-524/14 P, EU:C:2016:971, avsnitt 29.

⁽¹⁰⁰⁾ Domstolens dom av 3. mars 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, EU:C:2020:139, avsnitt 23; Domstolens dom av 19. desember 2019, *Arriva Italia m.fl.*, C-385/18, EU:C:2019:1121, avsnitt 84.

⁽¹⁰¹⁾ Domstolens dom av 8. desember 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, EU:C:2011:814, avsnitt 44–47.

full tilbakebetaling av det ulovlig utbetalte beløpet⁽¹⁰²⁾. Fjerning av støtten gjennom tilbakebetaling er den logiske konsekvensen av at støtten var ulovlig⁽¹⁰³⁾.

- (77) For å gjenopprette den situasjonen som forelå før støtten ble gitt, må de nasjonale domstolene avskaffe i sin helhet den fordel mottakeren ulovlig har fått. En slik fordel omfatter støtten («selve støttebeløpet») samt den manglende betalingen av renter som foretaket ville ha betalt om det hadde måttet låne støttebeløpet på markedet for hele den ulovlige perioden, og som har medført en forbedring av foretakets konkurransevne i løpet av denne perioden («ulovlighetsrenter»)⁽¹⁰⁴⁾. Derfor må nasjonale domstoler pålegge tilbakebetaling av både selve støttebeløpet og ulovlighetsrenter.
- (78) Dersom det pågår en sak parallelt for en nasjonal domstol og for ESA, og dersom ESA erklærer støtten som uforenlig, bør den nasjonale domstolen trekke de nødvendige konsekvensene av dette, i henhold til nasjonale regler for gjennomføring av vedtak om tilbakebetaling⁽¹⁰⁵⁾.
- (79) Dersom ESA erklærer at støtten er forenlig, skal EØS-EFTA-statene etter EØS-retten bare kreve tilbakebetalt ulovlighetsrenter for den perioden støtten var ulovlig⁽¹⁰⁶⁾, som løper fra støtten ble utbetalt, og til den ble erklært som forenlig (se avsnitt (48)).
- (80) Dersom et vedtak fra ESA som erklærer tiltaket som forenlig, blir opphevet, kan tiltaket ikke anses som godkjent av ESA, og gjennomføringen av det blir ansett som ulovlig⁽¹⁰⁷⁾. Mottakeren har i så fall ikke rett til å påberope seg noen berettiget forventning om at støtten var lovlig, ettersom det var anlagt søksmål om oppheving av det positive vedtaket⁽¹⁰⁸⁾.
- (81) Ved beregningen av ulovlighetsrenter får verken protokoll 3 del II artikkel 14 nr. 2 eller artikkel 9 og 11 i vedtak nr. 195/04/COL⁽¹⁰⁹⁾ anvendelse på tilbakebetalingen av ulovlig støtte til en EØS-EFTA-stat så lenge ESA ikke har gjort et vedtak om tilbakebetaling. I slike tilfeller må derfor myndighetene i den berørte EØS-EFTA-staten beregne ulovlighetsrenten i samsvar med gjeldende regler i nasjonal lovgivning, forutsatt at to vilkår er oppfylt. For det første må disse reglene overholde prinsippene om ekvivalens og effektivitet (se punkt 2.2), og for det andre må ulovlighetsrenten beregnes til en sats som minst tilsvarer den satsen som ville ha vært anvendt dersom støttemottakeren hadde måttet låne det aktuelle støttebeløpet på markedet i løpet av denne perioden⁽¹¹⁰⁾.

⁽¹⁰²⁾ Domstolens dom av 21. juli 2005, *Xunta de Galicia*, C-71/04, EU:C:2005:493, avsnitt 49; Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 40 og 68; Domstolens dom av 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mot Frankrike*, C-354/90, EU:C:1991:440, avsnitt 12; Domstolens dom av 8. desember 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, EU:C:2011:814, avsnitt 43.

⁽¹⁰³⁾ Domstolens dom av 21. desember 2016, *Kommisjonen mot Aer Lingus*, C-164/15 P og C-165/15 P, EU:C:2016:990, avsnitt 116; Domstolens dom av 19. mars 2015, *OTP Bank*, C-672/13, EU:C:2015:185, avsnitt 70; Domstolens dom av 8. desember 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, EU:C:2011:814, avsnitt 33; EFTA-domstolens dom av 8. april 2013, *Hurtigruten ASA og Kongeriket Norge mot EFTAs overvåkingsorgan*, sak E-10/11, E-11/11, Sml. 2012, s. 758, avsnitt 283 og 284; EFTA-domstolens dom av 21. juli 2005, *Fesil ASA og Finnjord Smelteverk AS (sak E-5/04)*, *Prosessindustriens Landsforening m.fl. (sak E-6/04)* og *Kongeriket Norge (sak E-7/04)* mot EFTAs overvåkingsorgan, Sml. 2005, s. 117, avsnitt 178; EFTA-domstolens dom av 29. juli 2016, *EFTAs overvåkingsorgan mot Island*, sak E-25/15, Sml. 2016, s. 631, avsnitt 43.

⁽¹⁰⁴⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 132; Domstolens dom av 8. desember 2011, *Residex Capital IV*, C-275/10, EU:C:2011:814, avsnitt 39.

⁽¹⁰⁵⁾ [...].

⁽¹⁰⁶⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 134.

⁽¹⁰⁷⁾ Domstolens dom av 12. februar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, avsnitt 63.

⁽¹⁰⁸⁾ Samme sted, avsnitt 68.

⁽¹⁰⁹⁾ Kommisjonsforordning (EF) nr. 794/2004 av 21. april 2004 om gjennomføring av rådsforordning (EF) nr. 659/1999 om fastsettelse av nærmere regler for anvendelsen av EF-traktatens artikkel 93 (EUT L 140 av 30.4.2004, s. 1). Forordningen er innlemmet i EØS-avtalens vedlegg II nr. 2 ved EØS-komiteens beslutning nr. 123/2005 av 30. september 2005 (EUT L 339 av 22.12.2005, s. 32, og EØS-tillegget nr. 66 av 22.12.2005, s. 18).

⁽¹¹⁰⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 141.

- (82) Når det gjelder foreldelsesfristen for nasjonale domstolars myndighet til å kreve tilbakebetaling, har EØS-domstolene fastslått at foreldelsesfristen på ti år fastsatt i prosedyreforordningen og i protokoll 3 del II bare gjelder for Kommisjonen og ESA⁽¹¹¹⁾. Dersom nasjonale prosedyrer gir en lengre foreldelsesfrist, må en nasjonal dommer pålegge tilbakebetaling av støtte som er tildelt i strid med stillstandsplikten, selv etter at foreldelsesfristen fastsatt for ESA er utløpt. Med mindre ESA har gjort et vedtak om tilbakebetaling⁽¹¹²⁾, er nasjonale foreldelsesfrister kortere enn ti år bindende også for nasjonale domstoler. Når ESA gjør et vedtak om tilbakebetaling, kan EØS-EFTA-statene ikke påberope seg krav i nasjonal lovgivning, for eksempel nasjonale foreldelsesfrister, for å begrunne sin manglende gjennomføring av vedtaket⁽¹¹³⁾.

4.2.3.3 Midlertidige forføyninger

- (83) Som en del av nasjonale domstolars rolle i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 har de også plikt til å gi midlertidig forføyning når det er nødvendig for å sikre enkeltpersoners rettigheter og virkningen av protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 slik denne bestemmelsen er gjennomført i nasjonal lovgivning⁽¹¹⁴⁾. Nasjonale domstoler beslutter slike tiltak, som tar sikte på midlertidig å oppheve de konkurransebegrensende virkningene av støtten⁽¹¹⁵⁾, i samsvar med nasjonal lovgivning, forutsatt at vilkårene for ekvivalens og effektivitet er oppfylt (se punkt 2.2).
- (84) Nasjonale domstoler kan velge å gi midlertidig forføyning i en situasjon der ulovlig støtte formodentlig allerede har blitt utbetalt⁽¹¹⁶⁾ eller er i ferd med å bli utbetalt. I det første tilfellet kan nasjonale domstoler pålegge enten tilbakebetaling av støtten med ulovlighetsrenter eller midlertidig overføring av støtten til en sperret konto, med renter for perioden fra støtten ble gjennomført til den ble overført. Disse alternativene sikrer at fordelene knyttet til den antatt ulovlige støtten ikke lenger står til mottakerens disposisjon. Dersom det er umiddelbar risiko for at støtten vil bli utbetalt, kan domstolen gi en midlertidig forføyning som forhindrer utbetaling av den antatt ulovlige støtten inntil sakens realitet er avklart⁽¹¹⁷⁾.
- (85) Selv om ESA allerede har iverksatt en undersøkelse, er ikke den nasjonale domstolen fritatt fra sin forpliktelse til å beskytte enkeltpersoners rettigheter i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3⁽¹¹⁸⁾. Den nasjonale domstolen kan derfor bruke egnede midlertidige forføyninger som en måte å håndtere konsekvensene av en mulig overtredelse av stillstandsplikten på.

⁽¹¹¹⁾ Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 61.

⁽¹¹²⁾ Samme sted, avsnitt 71–75.

⁽¹¹³⁾ Domstolens dom av 20. mars 1997, *Land Rheinland-Pfalz mot Alcan Deutschland*, C-24/95, EU:C:1997:163, avsnitt 34–37; Domstolens dom av 29. mars 2012, *Kommisjonen mot Italia*, C-243/10, EU:C:2012:182, avsnitt 35; Domstolens dom av 30. april 2020, *Nelson Antunes da Cunha*, C-627/18, EU:C:2020:321, avsnitt 60.

⁽¹¹⁴⁾ Domstolens dom av 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mot Frankrike*, C-354/90, EU:C:1991:440, avsnitt 12; Domstolens dom av 21. desember 2016, *Kommisjonen mot Hansestadt Lübeck*, C-524/14 P, EU:C:2016:971, avsnitt 29; Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 52; Domstolens dom av 5. oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, avsnitt 46.

⁽¹¹⁵⁾ Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 52; Domstolens dom av 5. oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, avsnitt 46.

⁽¹¹⁶⁾ I håndhevingsundersøkelsen vises det til en interessant fransk rettsavgjørelse etter et negativt vedtak i Kommisjonen: For å kompensere for at en klage på et pålegg om tilbakebetaling automatisk hadde oppsettende virkning, påla den nasjonale domstolen mottakeren å betale skyldige beløp inn på en sperret konto. Dermed brukte domstolen en bestemmelse i fransk lov som gjør det mulig å kreve foreløpig betaling i saker der det ikke kan reises alvorlig tvil om betalingsplikten. Se vedlegg 3: Landrapporter i «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019, s. 156, sakssammendrag FR8: *Cour administrative d'appel de Bordeaux*, 10. desember 2015.

⁽¹¹⁷⁾ Domstolens dom av 26. oktober 2016, *DEI og Kommisjonen mot Alouminion tis Ellados*, C-590/14 P, EU:C:2016:797, avsnitt 101. Håndhevingsundersøkelsen i EØS-EFTA-statene avdekket at det ikke finnes noen praksis med hensyn til midlertidige forføyninger i EØS-EFTA-statene.

⁽¹¹⁸⁾ Nasjonale domstoler kan også velge å iverksette midlertidige tiltak i påvente av en uttalelse eller informasjon fra ESA eller en dom fra en høyere nasjonal domstol eller EFTA-domstolen.

- (86) Nasjonale domstoler har plikt til å gi midlertidig forføyning dersom følgende vilkår er oppfylt: a) det er ingen tvil om at det foreligger statsstøtte, b) støtten er i ferd med å bli eller har blitt gjennomført, og c) det er ikke funnet noen ekstraordinære omstendigheter som gjør tilbakebetaling uhensiktsmessig⁽¹¹⁹⁾.

4.2.3.4 Erstatningssøksmål

- (87) Som en del av sin rolle i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 kan nasjonale domstoler også måtte avgjøre krav om erstatning for skade påført tredjeparter som følge av ulovlig statsstøtte. Dersom et slikt søksmål fører fram, kan saksøker få direkte økonomisk kompensasjon for lidt tap.
- (88) Domstolen har gjentatte ganger lagt til grunn at berørte tredjeparter kan reise slike erstatningssøksmål for nasjonale domstoler i samsvar med nasjonal lovgivning⁽¹²⁰⁾, som bør være i samsvar med prinsippene om ekvivalens og effektivitet (se punkt 2.2).
- (89) [...] ⁽¹²¹⁾ [...] ⁽¹²²⁾. Basert på EFTA-domstolens rettspraksis fra «Sveinbjörnsdóttir»-saken⁽¹²³⁾ er EØS-EFTA-statene pålagt å betale erstatning for tap og skade som enkeltpersoner er påført som følge av brudd på EØS-retten, og som staten er ansvarlig for⁽¹²⁴⁾. Et slikt erstatningsansvar foreligger dersom følgende krav er oppfylt: a) den rettsregelen som er overtrådt, er ment å gi enkeltpersoner rettigheter, b) bruddet er tilstrekkelig alvorlig, og c) det foreligger en direkte årsakssammenheng mellom bruddet på EØS-EFTA-statens forpliktelse og de skadelidtes tap⁽¹²⁵⁾.
- (90) De to første kravene i avsnitt (89) vil generelt være oppfylt ved brudd på protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3. Domstolen har bekreftet at denne bestemmelsen gir enkeltpersoner rettigheter og gjort det klart at å beskytte disse rettighetene er nasjonale domstolers egentlige rolle⁽¹²⁶⁾.
- (91) Ettersom EØS-EFTA-statens myndigheter i prinsippet er forpliktet til å melde statsstøttetiltak før de gjennomføres, vil overtredelse av protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 i de fleste tilfeller være tilstrekkelig til å fastslå at det foreligger et alvorlig brudd etter EØS-domstolens rettspraksis. Når det gjelder statsstøtte, kan EØS-EFTA-statens myndigheter normalt ikke argumentere for at de ikke var klar over stillstandsplikten, ettersom det foreligger tilstrekkelig rettspraksis og

⁽¹¹⁹⁾ Domstolens dom av 11. mars 2010, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-1/09, EU:C:2010:136, avsnitt 36; Underrettens kjennelse av 3. mars 2015, *Gemeente Nijmegen mot Kommisjonen*, T-251/13, EU:T:2015:142, avsnitt 45.

⁽¹²⁰⁾ Domstolens dom av 12. februar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, avsnitt 55; Domstolens dom av 5. oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, avsnitt 56; Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 75; Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 56.

⁽¹²¹⁾ [...].

⁽¹²²⁾ [...].

⁽¹²³⁾ Domstolens dom av 13. juni 2006, *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, EU:C:2006:391, avsnitt 41. [...].

⁽¹²⁴⁾ [...]. EFTA-domstolens dommer av 10. desember 1998 i sak E-9/97 *Erla María Sveinbjörnsdóttir*, Sml. 1998, s. 95, avsnitt 62–63, av 30. mai 2002 i sak E-4/01 *Karl K. Karlsson mot Den islandske stat*, Sml. 2002, s. 240, avsnitt 25, av 20. juni 2008 i sak E-8/07 *Celina Ngyen mot Staten v/Justis- og politidepartementet*, Sml. 2008, s. 224, avsnitt 31, og av 11. desember 2012 i sak E-2/12 *HOB vin ehf. mot Afengis- og tobaksverslun ríkisins*, Sml. 2012, s. 1092, avsnitt 119.

⁽¹²⁵⁾ Domstolens dom av 13. juni 2006, *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, EU:C:2006:391, avsnitt 45, og EFTA-domstolens dom av 10. desember 1998 i sak E-9/97, *Erla María Sveinbjörnsdóttir*, Sml. 1998, s. 95, avsnitt 66.

⁽¹²⁶⁾ Domstolens dom av 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mot Frankrike*, C-354/90, EU:C:1991:440, avsnitt 12–14; Domstolens dom av 21. oktober 2003, *van Calster og Cleeren*, C-261/01 og C-262/01, EU:C: 2003:571, avsnitt 53; Domstolens dom av 12. februar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, avsnitt 38.

retningslinjer fra ESA om anvendelsen av protokoll 3 del I artikkel 61 nr. 1 og artikkel 1 nr. 3. I tvilstilfeller og av hensyn til rettssikkerheten kan EØS-EFTA-statene alltid melde tiltaket til ESA for det gjennomføres⁽¹²⁷⁾.

- (92) Det tredje kravet i avsnitt (89) om at bruddet på EØS-retten må ha forårsaket et faktisk og påviselig økonomisk tap for saksøkeren, kan oppfylles på forskjellige måter. I håndhevingsundersøkelsen ble det påpekt at nasjonale domstoler sjelden har tilkjent erstatning, og at å beregne skaden og fastslå årsakssammenhengen mellom skaden og den ulovlige støtten utgjør store hindringer for saksøkerne⁽¹²⁸⁾. Håndhevingsundersøkelsen i EØS-EFTA-statene avdekket at nasjonale domstoler i EØS-EFTA-statene hittil aldri har tilkjent erstatning.
- (93) Saksøkere vil ofte gjøre gjeldende at støtten var den direkte årsaken til tapt fortjeneste. Når nasjonale domstoler behandler slike krav, bør de ta følgende hensyn:
- I henhold til EØS-rettens krav om ekvivalens og effektivitet kan nasjonale regler ikke utelukke en EØS-EFTA-stats ansvar for tapt fortjeneste⁽¹²⁹⁾. Dersom nasjonal lovgivning skulle inneholde en slik utelukkelse, bør den nasjonale domstolen unnlate å anvende denne når det gjelder krav om erstatning for brudd på protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3.
  - Det vil være enklere å beregne hvor mye den tapte fortjenesten faktisk beløper seg til, dersom den ulovlige støtten har satt mottakeren i stand til å vinne en kontrakt eller oppnå en bestemt forretningsmulighet på bekostning av saksøkeren, og støttmottakeren allerede har gjennomført den.
  - Det kreves mer kompliserte beregninger av skaden i tilfeller der støtten bare fører til tap av markedsandel. En mulig framgangsmåte i slike saker kan være å sammenligne saksøkerens faktiske inntektssituasjon (på grunnlag av resultatregnskapet) med den hypotetiske inntektssituasjonen dersom den ulovlige støtten ikke var blitt gitt⁽¹³⁰⁾.
  - Det kan finnes tilfeller der skaden saksøkeren er påført, overstiger den tapte fortjenesten. Dette kan være tilfelle dersom saksøkeren blir tvunget til å innstille virksomheten på grunn av den ulovlige støtten.
- (94) Nasjonale prosessregler kan noen ganger tillate nasjonale domstoler å innhente ekspertråd for å fastsette det faktiske erstatningsbeløpet. Når dette er tilfelle, og forutsatt at prinsippet om

⁽¹²⁷⁾ I visse saker har EØS-domstolene imidlertid lagt til grunn at for å avgjøre om en enkelt overtredelse av EØS-retten fra en EØS-stats side utgjør et tilstrekkelig alvorlig brudd, må nasjonale domstoler ta hensyn til flere faktorer, f.eks. om det aktuelle bruddet er unnskyldelig, eller om en EØS-institusjons standpunkt kan ha bidratt til dette bruddet. Se i denne sammenheng Domstolens dom av 25. januar 2007, *Robins m.fl.*, C-278/05, EU:C:2007:56, avsnitt 71; Domstolens dom av 4. juli 2000, *Haim*, C-424/97, EU:C:2000:357, avsnitt 38; Domstolens dom av 23. mai 1996, *The Queen mot Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hedley Lomas (Ireland)*, C-5/94, EU:C:1996:205, avsnitt 28.

⁽¹²⁸⁾ I noen tilfeller har imidlertid de nasjonale domstolene godtatt prinsippet om statlig erstatningsansvar. Se i denne sammenheng forvaltningsdomstolen i 2. instans (Cour administrative d'appel) i Marseille, *CTC mot Corsica Ferries France*, 12. februar 2018; Rapport d'expertise, *CTC mot Corsica Ferries France*, 28. februar 2019, N/REF: 500060, vedlegg 3: Landrapporter i «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019, s. 152.

⁽¹²⁹⁾ Domstolens dom av 5. mars 1996, *Brasserie du pêcheur mot Bundesrepublik Deutschland og The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame m.fl.*, C-46/93 og C-48/93, EU:C:1991:428, avsnitt 87 og 90.

⁽¹³⁰⁾ I håndhevingsundersøkelsen vises det til et en interessant sak der en fransk forvaltningsdomstol, etter at Kommisjonen hadde truffet en beslutning med pålegg om tilbakebetaling av uforenlig støtte, tilkjente mottakerens hovedkonkurrent erstatning for tap av markedsandel. Ankedomstolen satte den tidligere dommen med hensyn til erstatningsutmålingen delvis til side og utpekte derfor en uavhengig sakkyndig til å beregne det nøyaktige erstatningsbeløpet. Den sakkyndige vurderte antall kunder som hadde gått over fra klageren til støttmottakeren på grunn av den uforenlige støtten, og tallfestet inntektstapet dette medførte. Denne beregningen er ofte kompleks og vil avhenge av hva som kjennetegner markedet og antall konkurrenter. Se vedlegg 3: Landrapporter i «Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)», Den europeiske unions publikasjonskontor, Luxembourg, 2019, s. 152, sakssammendrag FR6: Tribunal administratif de Bastia, 23. februar 2017. Se også forvaltningsdomstolen i 2. instans (Cour administrative d'appel) i Marseille, *CTC mot Corsica Ferries France*, 12. februar 2018; Rapport d'expertise, *CTC mot Corsica Ferries France*, 28. februar 2019, N/REF: 500060.

effektivitet⁽¹³¹⁾ blir overholdt, vil det også være mulig å bruke slike anslag i forbindelse med erstatningskrav i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 slik denne bestemmelsen er gjennomført i nasjonal rett.

- (95) Muligheten til å kreve erstatning er i prinsippet uavhengig av om ESA eventuelt undersøker det samme støttetiltaket parallelt. Selv om ESA allerede har iverksatt en undersøkelse, er ikke nasjonale domstoler fritatt fra sin forpliktelse til å beskytte enkeltpersoners rettigheter i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3⁽¹³²⁾. Ettersom saksøkere kan være i stand til å dokumentere at de har lidt tap som følge av at støtten ble gjennomført for tidlig, og nærmere bestemt som følge av støttemottakerens ulovlige tidsfordel, er det heller ikke utelukket at det er mulig å vinne fram med et erstatningskrav selv om ESA allerede har erklært den aktuelle støtten for forenlig på det tidspunktet den nasjonale domstolen treffer sin avgjørelse⁽¹³³⁾.
- (96) Domstolen har minnet om at statsstøtte rettslig sett er grunnleggende forskjellig fra erstatning som nasjonale myndigheter kan pålegges å betale til enkeltpersoner som erstatning for skade de har påført (rettspraksis fra *Asteris*-saken)⁽¹³⁴⁾. Når nasjonale domstoler treffer en avgjørelse om erstatning til tredjeparter for kostnader som er en direkte følge av ulovlig støtte, må de imidlertid ta seg i akt slik at de ikke treffer avgjørelser som medfører tildeling av støtte⁽¹³⁵⁾ eller utvidelse av kretsen av støttemottakere⁽¹³⁶⁾.
- (97) Selv om enkeltpersoner kan anmode nasjonale domstoler om å pålegge betaling av erstatning som de anser at de har krav på, kan slike søksmål ikke medføre omgåelse av den effektive anvendelsen av EØS-reglene for statsstøtte⁽¹³⁷⁾. Særlig kan personer som etter nasjonal lovgivning kan ha rett til å motta støtte som ikke er meldt til og godkjent av ESA, men som ikke har mottatt slik støtte, ikke kreve skadeserstatning for et beløp som tilsvarer den ikke-mottatte støtten, ettersom dette ville utgjort en indirekte tildeling av ulovlig støtte⁽¹³⁸⁾. Det følger av dette at rettspraksis i *Asteris*-dommen ikke gjelder saker der søkeren anmoder en nasjonal domstol om å tilkjenne en tidligere statsstøtte som søkeren av en eller annen grunn ikke har mottatt⁽¹³⁹⁾.

⁽¹³¹⁾ Se punkt 2.2.

⁽¹³²⁾ Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 44; Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 57–58.

⁽¹³³⁾ Domstolens dom av 12. februar 2008, *CELF et ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, avsnitt 53 og 55; Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 60.

⁽¹³⁴⁾ Domstolens dom av 27. september 1988, *Asteris m.fl. mot Hellas og EØF*, C-106 til 120/87, EU:C:1988:457, avsnitt 23; Domstolens dom av 21. desember 2016, *Kommisjonen mot Aer Lingus*, C-164/15 P og C-165/15 P, EU:C:2016:990, avsnitt 72.

⁽¹³⁵⁾ Se kommisjonsbeslutning 2014/201/EU av 2. oktober 2013 om erstatning til SIMET SpA for offentlige transporttjenester levert mellom 1987 og 2003 (statsstøttetiltak SA.33037 (2012/C) Italia) (EUT 2014 L 114, s. 67), stadfestet på dette punkt ved Underrettens dom av 3. mars 2016, *Simet mot Kommisjonen*, sak T-15/14, EU:T:2016:124, avsnitt 102–104. Se også kommisjonsbeslutning (EU) 2015/1470 av 30. mars 2015 om statsstøtte SA.38517 (2014/C) (tidl. 2014/NN) gjennomført av Romania – voldgiftskjennelse Micula mot Romania av 11. desember 2013 (EUT L 232 av 4.9.2015, s. 43), opphevet ved Underrettens dom av 18. juni 2019, *European Food m.fl. mot Kommisjonen*, T-624/15, EU:T:2019:423, som for tiden blir gjennomgått av Domstolen i sak C-638/19 P, *Kommisjonen mot European Food m.fl.*

⁽¹³⁶⁾ Domstolens dom av 5. oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, avsnitt 57.

⁽¹³⁷⁾ Domstolens dom av 29. juni 2004, *Kommisjonen mot Rådet*, C-110/02, EU:C:2004:395, avsnitt 43; Domstolens dom av 18. juli 2007, *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434, avsnitt 59–63; Domstolens dom av 11. november 2015, *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, avsnitt 42–44.

⁽¹³⁸⁾ Se også, i denne forbindelse, generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomers uttalelse av 28. april 2005 i forente saker C-346/03 og C-529/03, *Atzeni m.fl.*, EU:C:2005:256, avsnitt 198.

⁽¹³⁹⁾ Rettspraksis i *Asteris*-saken dekker snarere tilfeller der søkeren bare søker erstatning (f.eks. erstatning for skade som er ulovlig forårsaket av offentlige myndigheter) som enhver annen person i en lignende situasjon ville hatt krav på i den aktuelle EØS-staten. I det sistnevnte tilfellet medfører ikke det enkle faktum at saksøkte er en offentlig enhet, at den erstatningen en part i en sak ville ha fått i en tilsvarende situasjon, f.eks. i en tilsvarende rettsvist mellom to private enheter, omgjøres til statsstøtte.

- (98) Mottakere av ulovlig støtte prøver noen ganger å kreve erstatning fra staten etter å ha fått pålegg om å betale beløpet tilbake. Vanligvis framsetter disse mottakerne argumenter om det påståtte bruddet på deres berettigede forventninger. Domstolen har imidlertid fastslått at et tiltak som er tildelt ulovlig, ikke kan skape noen berettiget forventning hos mottakeren, som burde kunne fastslå om det var rett prosedyre for tildeling av støtten som var fulgt⁽¹⁴⁰⁾. Deres påstander bør derfor avvises.
- (99) Selv om rettspraksis har anerkjent at tredjeparter som har lidd tap som følge av ulovlig gjennomføring av støtte, har en EØS-rett til å kreve erstatning av den aktuelle EØS-staten, er erstatningssøksmål mot støttemottakere tillatt, men ikke påkrevd i henhold til EØS-reglene for statsstøtte, ettersom EØS-avtalens artikkel 61 og protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 ikke pålegger støttemottakerne noen direkte forpliktelser. I dommen i «*SFEI*»-saken konkluderte Domstolen med at ettersom artikkel 108 nr. 3 i TEUV (protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3) ikke pålegger mottakeren noen direkte forpliktelser, er brudd på nevnte artikkel ikke et tilstrekkelig grunnlag for å fastslå at mottakeren har erstatningsansvar⁽¹⁴¹⁾. Dette berører ikke adgangen til å reise erstatningssøksmål mot mottakeren i samsvar med nasjonal lovgivning, for eksempel på grunnlag av nasjonale bestemmelser om erstatningsansvar utenfor kontraktsforhold⁽¹⁴²⁾.

5. SAMARBEID MELLOM ESA OG NASJONALE DOMSTOLER

- (100) ESA skal støtte nasjonale domstoler i oppfyllelsen av deres sentrale rolle i håndhevingen av statsstøttereglene, i henhold til EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2. Nasjonale domstoler kan likeledes anmode ESA om bistand til å anvende disse reglene i forbindelse med en pågående sak. Tett samarbeid mellom de nasjonale domstolene og ESA bidrar til økt konsekvens⁽¹⁴³⁾ og effektivitet i anvendelsen av statsstøttereglene i hele EØS-området.

5.1. ESAs bistand til nasjonale domstoler

- (101) ESA skal i sin bistand til nasjonale domstoler overholde sin taushetsplikt og beskytte sin funksjon og uavhengighet⁽¹⁴⁴⁾. Ved oppfyllelsen av sin plikt overfor nasjonale domstoler i henhold til EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2 skal ESA forholde seg nøytralt og objektivt. ESA kan be nasjonale domstoler om å oversende de opplysningene og dokumentene som kreves for å kunne gi den bistanden det er anmodet om. ESA skal i sin bistand til nasjonale domstoler ikke tjene partenes private interesser. ESAs bidrag inngår faktisk i dets plikt til å sikre korrekt gjennomføring av statsstøttereglene og forsvare offentlighetens interesse⁽¹⁴⁵⁾. ESA vil derfor ikke høre noen av partene som er involvert i den nasjonale rettergangen.
- (102) Støtten til nasjonale domstoler i henhold til EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2 berører ikke nasjonale domstolers adgang⁽¹⁴⁶⁾ til å anmode EFTA-domstolen om en rådgivende

⁽¹⁴⁰⁾ Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 98–104; Domstolens dom av 15. desember 2005, *Unicredito Italiano*, C-148/04, EU:C: 2005:774, avsnitt 104; Domstolens dom av 19. mars 2015, *OTP Bank*, C-672/13, EU:C: 2015:185, avsnitt 77.

⁽¹⁴¹⁾ Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 72–74.

⁽¹⁴²⁾ [...].

⁽¹⁴³⁾ [...].

⁽¹⁴⁴⁾ Domstolens kjennelse av 6. desember 1990, *Zwartveld m.fl.*, C-2/88 Imm., EU:C:1990:440, avsnitt 10 og 11; Underrettens dom av 18. september 1996, *Postbank mot Kommisjonen*, T-353/94, EU:T:1996:119, avsnitt 93.

⁽¹⁴⁵⁾ [...].

⁽¹⁴⁶⁾ Se Domstolens dom av 6. oktober 1982, *CILFIT mot Ministero della Sanità*, C-283/81, EU:C:1982:335, avsnitt 14–20; Domstolens dom av 11. september 2008, *Unión General de Trabajadores de la Rioja*, C-428/06 til C-434/06, EU:C:2008:488, avsnitt 42–43; Domstolens dom av 28. juli 2016, *Association France Nature Environnement*, C-379/15, EU:C:2016:603, avsnitt 47–50; Domstolens dom av 15. september 2016, *PGE*, C-574/14, EU:C:2016:686, avsnitt 40; Domstolens dom av 4. oktober 2018, *Kommisjonen mot Frankrike (Advance Payment)*, C-416/17, EU:C:2018:811, avsnitt 108 ff.

uttalelse⁽¹⁴⁷⁾ om tolkningen av EØS-retten i samsvar med ODA-avtalens artikkel 34⁽¹⁴⁸⁾. [...]⁽¹⁴⁹⁾.

5.1.1. Ordningene for samarbeid

(103) EØS-avtalens artikkel 3, som bygger på artikkel 4 nr. 3 i TEU, forplikter avtalepartene til å treffe alle hensiktsmessige tiltak for å oppfylle de forpliktelsene som følger av EØS-avtalen, avstå fra ethvert tiltak som kan sette oppnåelsen av målene i EØS-avtalen i fare, og lette samarbeidet innenfor rammen av avtalen. Videre pålegger ODA-avtalens artikkel 2 EØS-EFTA-statene en plikt til å treffe alle generelle og særlige tiltak som er egnet til å sikre oppfyllelse av forpliktelsene som følger av ODA-avtalen, og avstå fra ethvert tiltak som kan sette oppnåelsen av målene i ODA-avtalen i fare. (*) (**)(***) Punkt 5.1.1.1, 5.1.1.2 og 5.1.1.3 i disse retningslinjene inneholder en nærmere redegjørelse for de ulike ordningene for samarbeid.

5.1.1.1. Oversending av opplysninger til nasjonale domstoler

(104) Nasjonale domstoler kan anmode ESA om å oversende opplysninger ESA har i sin besittelse⁽¹⁵⁰⁾.

(105) Nasjonale domstoler kan anmode ESA om å få tilsendt opplysninger om statsstøttesaker ESA har til behandling. Dette kan for eksempel være opplysninger om a) hvorvidt ESA har en sak vedrørende et statsstøttetiltak til behandling, b) hvorvidt en EØS-EFTA-stat har meldt et bestemt støttetiltak på behørig måte i samsvar med protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, c) hvorvidt ESA har innledet en formell undersøkelse, og d) hvorvidt ESA allerede har gjort et vedtak⁽¹⁵¹⁾.

(106) Den nasjonale domstolen kan dessuten anmode ESA om å oversende dokumenter organet har i sin besittelse. Dette kan for eksempel være kopier av eksisterende vedtak i ESA som ikke allerede er offentliggjort på ESAs nettsted, samt faktaopplysninger, statistikk, markedsundersøkelser og økonomiske analyser.

(107) Plikten til lojalt samarbeid i henhold til EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2 innebærer at ESA må gi nasjonale domstoler alle opplysninger de måtte be om⁽¹⁵²⁾. Dette omfatter også opplysninger som er omfattet av taushetsplikt.

(108) Når ESA oversender opplysninger til nasjonale domstoler, må ESA overholde de garantier som gis til fysiske og juridiske personer i henhold til EØS-avtalens artikkel 122 og ODA-avtalens artikkel 14⁽¹⁵³⁾. I henhold til ODA-avtalens artikkel 14 har medlemmer, tjenestemenn og andre ansatte i ESA plikt til ikke å røpe opplysninger som er omfattet av taushetsplikt. Dette kan omfatte fortrolige opplysninger og forretningshemmeligheter.

⁽¹⁴⁷⁾ Anmodninger om opplysninger eller en uttalelse har den fordel at de er mindre formalistiske og alltid kan suppleres med en anmodning om rådgivende uttalelse – se i den forbindelse Domstolens dom av 28. oktober 2020, *INAIL*, C-608/19, EU:C:2020:865, der begge mulighetene er brukt.

⁽¹⁴⁸⁾ Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 44; Domstolens dom av 15. september 2016, *PGE*, C-574/14, EU:C:2016:686, avsnitt 40.

⁽¹⁴⁹⁾ [...].

(*) De tre ordningene for samarbeid mellom Europakommisjonen og EUs medlemsstater er nå kodifisert i artikkel 29 i den reviderte prosedyreforordningen (2015/1589), som foreløpig ikke er innlemmet i EØS-avtalen.

(**) Sak C-39/94 *SFEI m.fl.*, avsnitt 50; kjennelse av 13. juli 1990 i sak C-2/88, *Imm. Zwartveld m.fl.*, Sml. 1990, s. I-3365, avsnitt 16–22; og sak C-234/89 *Delimitis mot Henninger Bräu*, Saml. 1991, s. I-935, avsnitt 53.

(***) Sak C-94/00 *Roquette Frères*, Sml. 2002, s. I-9011, avsnitt 31.

⁽¹⁵⁰⁾ [...].

⁽¹⁵¹⁾ Etter å ha mottatt disse opplysningene kan den anmodende nasjonale domstolen be om å bli jevnlig oppdatert om situasjonen.

⁽¹⁵²⁾ Underrettens dom av 18. september 1996, *Postbank mot Kommisjonen*, T-353/94, EU:T:1996:119, avsnitt 64; Domstolens kjennelse av 13. juli 1990, *Zwartveld m.fl.*, C-2/88 Imm., EU:C:1990:315, avsnitt 16–22.

⁽¹⁵³⁾ Domstolens dom av 28. februar 1991, *Delimitis mot Henninger Bräu*, C-234/89, EU:C:1991:91, avsnitt 53; Underrettens dom av 18. september 1996, *Postbank mot Kommisjonen*, T-353/94, EU:T:1996:119, avsnitt 90.

- (109) Når ESA har til hensikt å oversende taushetsbelagte opplysninger til en nasjonal domstol, skal det be den nasjonale domstolen om å bekrefte at den vil garantere at slike fortrolige opplysninger og forretningshemmeligheter vil bli beskyttet. Dersom den nasjonale domstolen gir en slik garanti (for eksempel ved å henvide til det nasjonale rettslige grunnlaget for dette), vil ESA oversende opplysningene det er anmodet om, og angi de delene som er omfattet av taushetsplikt, og som derfor ikke bør offentliggjøres. Dersom den nasjonale domstolen ikke kan gi en slik garanti, skal ESA avstå fra å oversende de aktuelle opplysningene⁽¹⁵⁴⁾.
- (110) Også i andre situasjoner kan det hende at ESA ikke kan utlevere opplysninger til nasjonale domstoler. ESA kan blant annet avstå å oversende opplysninger til en domstol i en EØS-EFTA-stat dersom dette ville medføre en innblanding i ESAs funksjon og uavhengighet. Dette ville være tilfellet dersom oversendingen av opplysninger ville kunne gjøre det vanskelig for ESA å gjennomføre de oppgavene det er pålagt⁽¹⁵⁵⁾ (for eksempel opplysninger om ESAs interne beslutningsprosess).
- (111) For å sikre effektivt samarbeid med de nasjonale domstolene skal ESA bestrebe seg på å framlegge opplysningene det er anmodet om, innen en måned fra datoen for anmodningen. Dersom ESA trenger å be nasjonale domstoler om ytterligere avklaringer i forbindelse med deres opprinnelige anmodning eller må rådføre seg med tredjeparter som berøres direkte av oversendingen av opplysningene, begynner perioden på én måned å løpe på nytt fra det øyeblikket avklaringen mottas eller samrådet avsluttes⁽¹⁵⁶⁾.

5.1.1.2. Oversending av uttalelser om anvendelsen av statsstøtteregele

- (112) Etter EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2 har nasjonale domstoler anledning til å be ESA om å avgi en uttalelse om spørsmål som gjelder anvendelsen av statsstøtteregele⁽¹⁵⁷⁾.
- (113) Når nasjonale domstoler anvender statsstøtteregele på en sak som står for dem, må de overholde de relevante EØS-reglene og rettspraksis fra EØS-domstolene. Uten at det berører EØS-domstolenes endelige tolkning av EØS-avtalen, kan nasjonale domstoler finne veiledning om anvendelsen av statsstøtteregele i ESAs vedtakspraksis, samt i relevante kunngjøringer og retningslinjer fra ESA. Nasjonale domstoler kan også finne veiledning om tidligere uttalelser fra ESA som er offentliggjort på ESAs nettsted, i tilfeller der spørsmålene i hovedsaken inneholder likhetstrekk med spørsmål behandlet av andre nasjonale domstoler⁽¹⁵⁸⁾.
- (114) Det kan imidlertid være omstendigheter der de nasjonale domstolene ikke finner et tilstrekkelig svar i ESAs tidligere vedtak eller uttalelser eller i kunngjøringene og retningslinjene fra ESA. I samsvar med prinsippet om lojalt samarbeid nedfelt i EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2, og med tanke på den sentrale rollen nasjonale domstoler spiller i håndhevingen av statsstøtteregele, gir ESA nasjonale domstoler mulighet til å anmode ESA om å avgi en uttalelse om aktuelle spørsmål i forbindelse med anvendelsen av statsstøtteregele⁽¹⁵⁹⁾.
- (115) En anmodning til ESA om en uttalelse kan i prinsippet gjelde alle økonomiske, faktiske og rettslige spørsmål knyttet til statsstøtte som kommer opp i forbindelse med den nasjonale saken. De nasjonale domstolene kan blant annet stille spørsmål til ESA om følgende:
- a) Hvorvidt et bestemt tiltak omfatter støtteelementer i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1, og i så fall anmode om veiledning med hensyn til hvordan støttebeløpet skal tallfestes. Slike anmodninger kan gjelde et bestemt statsstøtteelement i henhold til EØS-avtalens artikkel 61 nr. 1 (dvs. begrepet foretak, om det foreligger en selektiv fordel,

⁽¹⁵⁴⁾ Underrettens dom av 18. september 1996, *Postbank mot Kommisjonen*, T-353/94, EU:C:1996:119, avsnitt 93; Domstolens kjennelse av 6. desember 1990, *Zwartveld m.fl.*, C-2/88 Imm., EU:C:1990:440, avsnitt 10 og 11.

⁽¹⁵⁵⁾ Domstolens kjennelse av 6. desember 1990, *Zwartveld m.fl.*, C-2/88 Imm., EU:C:1990:440, avsnitt 11; Domstolens dom av 26. november 2002, *First og Franex*, C-275/00, EU:C:2002:711, avsnitt 49; Underrettens dom av 18. september 1996, *Postbank mot Kommisjonen*, T-353/94, EU:T:1996:119, avsnitt 93.

⁽¹⁵⁶⁾ Dette kan f.eks. være tilfelle for visse typer opplysninger framlagt av privatpersoner, eller dersom en domstol i én EØS-EFTA-stat anmoder om opplysninger som er framlagt av en annen EØS-EFTA-stat.

⁽¹⁵⁷⁾ [...].

⁽¹⁵⁸⁾ Se punkt 5.1.2.

⁽¹⁵⁹⁾ Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 50.

hvorvidt tiltaket kan tilskrives EØS-EFTA-staten og det er brukt statsmidler, mulig konkurransevridning og innvirkning på samhandelen mellom avtalepartene).

- b) Hvorvidt et bestemt støttetiltak oppfyller et krav i en gruppeunntaksforordning eller et krav i en forordning om bagatellmessig støtte, noe som ville innebære at forhåndsmelding til ESA ikke ville være nødvendig, og at stillstandsplikten fastsatt i protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 ikke ville gjelde.
  - c) Hvorvidt en individuell støtte er omfattet av en støtteordning som er meldt til ESA og erklært forenlig med EØS-avtalens virkemåte ved et vedtak i ESA eller på annen måte regnes som eksisterende støtte, og stillstandsplikten etter protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 følgelig ikke gjelder.
  - d) Hvorvidt det foreligger ekstraordinære omstendigheter⁽¹⁶⁰⁾ som ville være til hinder for at den nasjonale domstolen kan gi pålegg om full tilbakebetaling etter EØS-retten.
  - e) Hvilke rettslige forutsetninger EØS-retten oppstiller for erstatningskrav, og veiledning med hensyn til hvordan den påførte skaden skal beregnes.
  - f) Hvordan støttebeløpet som skal tilbakebetales, skal beregnes, og hvordan tilbakebetalingsrenten skal beregnes.
- (116) Nasjonale domstoler har ikke myndighet til å vurdere et støttetiltaks forenlighet på grunnlag av EØS-avtalens artikkel 61 nr. 2, artikkel 61 nr. 3, artikkel 59 nr. 2 og artikkel 49⁽¹⁶¹⁾. De kan derfor ikke anmode ESA om å avgis en uttalelse om et bestemt støttetiltaks forenlighet med EØS-avtalens virkemåte. Nasjonale domstoler kan imidlertid spørre ESA om det allerede er i ferd med å vurdere forenligheten av et bestemt støttetiltak, som forklart i punkt 5.1.1.1.
- (117) Når ESA avgir sin uttalelse, vil ESA, i tråd med prinsippet om lojalt samarbeid i EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2, gi den nasjonale domstolen de faktaopplysningene eller den økonomiske eller rettslige avklaringen den har anmodet om. ESAs uttalelse er ikke juridisk bindende for den nasjonale domstolen.
- (118) ESA avgir sin uttalelse til nasjonale domstoler i samsvar med deres prosessregler og praksis. For å sikre effektivt samarbeid med de nasjonale domstolene skal ESA bestrebe seg på å gi den nasjonale domstolen uttalelsen den har anmodet om, innen 4 måneder fra datoen for anmodningen. Når ESA trenger å be den nasjonale domstolen om ytterligere avklaringer angående anmodningen, kan denne firemånedersperioden forlenges.
- (119) Nasjonale domstoler skal beskytte enkeltpersoners rettigheter i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 også i den tiden ESA arbeider på uttalelsen anmodningen gjelder. Som angitt over⁽¹⁶²⁾ gjelder den nasjonale domstolens plikt til å beskytte enkeltpersoners rettigheter i henhold til protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, herunder gjennom midlertidige forføyninger, selv om ESA ennå ikke har avgitt sin uttalelse.

5.1.1.3 Inngivelse av skriftlige innlegg

- (120) I henhold til det EØS-rettslige prinsippet om lojalt samarbeid (EØS-avtalens artikkel 3 og ODA-avtalens artikkel 2) kan ESA bistå de nasjonale domstolene i EØS-EFTA-statene i anvendelsen av statsstøttereglene.
- (121) I samsvar med EØS-EFTA-statenes nasjonale lovgivning kan ESA inngi skriftlige innlegg i forbindelse med nasjonale rettsaker med sikte på å bidra til enhetlig anvendelse av EØS-avtalens statsstøtteregler.

⁽¹⁶⁰⁾ Se i den forbindelse Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 68–71.

⁽¹⁶¹⁾ Domstolens dom av 4. mars 2020, *CSTP Azienda della Mobilità* mot *Kommisjonen*, C-587/18 P, EU:C:2020:150, avsnitt 90; Domstolens dom av 19. juli 2007, *Lucchini*, C-119/05, EU:C:2007:434, avsnitt 50–52.

⁽¹⁶²⁾ Se over, punkt 4.2.3.3.

- (122) Beslutningen om å inngi skriftlige innlegg i samsvar med nasjonal rett er helt og holdent opp til ESAs skjønn⁽¹⁶³⁾. Ved vurderingen av om ESAs bidrag er nødvendig og hensiktsmessig, kan ESA blant annet vurdere
- a) om saken forventes å få betydning ut over den aktuelle saken (for eksempel når saken dreier seg om et generelt spørsmål om statsstøtte),
  - b) om ESAs innlegg kan bidra til at de berørte nasjonale domstolene håndhever statsstøttereglene på en mer effektiv måte,
  - c) om saken innebærer et nytt realitetsspørsmål som ikke er omfattet av ESAs vedtakspraksis eller kunngjøringer og retningslinjer, eller
  - d) om saken er til behandling for en domstol hvis dom ikke kan ankes videre.
- (123) [...].
- (124) For å kunne inngi formålstjenlige innlegg kan ESA anmode den aktuelle nasjonale domstolen om å oversende de dokumentene den har til rådighet som er nødvendige for at ESA skal kunne vurdere saken. ESA vil bruke disse dokumentene utelukkende for å forberede sine innlegg.
- (125) ESA respekterer fullt ut nasjonale domstolers uavhengighet og funksjon. ESA inngir sine innlegg i samsvar med EØS-EFTA-statenes prosessregler og praksis, herunder regler og praksis som sikrer partenes rettigheter.
- (126) [...].
- (127) Nasjonale domstoler kan rette enhver anmodning om bistand i henhold til punkt 5.1.1.1, 5.1.1.2 og 5.1.1.3 i disse retningslinjene, samt ethvert annet skriftlig (fortrinnsvis per e-post) eller muntlig spørsmål om statsstøttepolitikken som kan oppstå i deres daglige arbeid, til:

EFTA Surveillance Authority
Competition and State Aid Directorate
Avenue des Arts 19H
BE-1000 Bruxelles/Brussel
Belgia

Telefon: +32 2 286 18 11
E-post: registry@eftasurv.int

- (128) [...]⁽¹⁶⁴⁾.
- (129) [...].
- (130) Når ESA avgir uttalelser eller inngir skriftlige innlegg, ber ESA nasjonale domstoler om å tillate at de offentliggjøres. Da blir det mulig for ESA å legge ut sine uttalelser og skriftlige innlegg på sitt nettsted, samt dommene avsagt av de berørte nasjonale domstolene når de blir tilgjengelig.

5.2. Nasjonale domstolers bistand til ESA

- (131) [...].
- (132) I henhold til EØS-avtalens artikkel 3, som bygger på artikkel 4 nr. 3 i traktaten om Den europeiske union («TEU»), er avtalepartene forpliktet til å treffe alle hensiktsmessige tiltak for

---

⁽¹⁶³⁾ [...].

⁽¹⁶⁴⁾ [...].

å sikre oppfyllelse av de forpliktelsene som følger av EØS-avtalen, og lette samarbeidet innenfor rammen av avtalen. I henhold til prinsippet om lojalt samarbeid nedfelt i denne artikkelen har ESA og EØS-EFTA-statene, herunder deres rettsmyndigheter, innenfor rammen av sin myndighet plikt til å bistå hverandre i utførelsen av disse oppgavene. ODA-avtalens artikkel 2 gir ytterligere hjemmel for dette samarbeidet.

- (133) For å sikre effektiv håndheving av statsstøtteregele oppfordres nasjonale domstoler til uten opphold å sende ESA kopi av enhver skriftlig dom de har avsagt etter at ESA har gitt opplysninger, avgitt en uttalelse eller inngitt skriftlige innlegg. Da vil ESA raskt kunne få kjennskap til saker som det kan være hensiktsmessig å inngi skriftlige innlegg til, for det tilfelle at en av partene skulle anke dommen. Når nasjonale domstoler oversender en dom til ESA, skal de angi hvorvidt de gir sin tillatelse til at dommen blir offentliggjort på ESAs nettsted.
- (134) For å sikre en mer effektiv og konsekvent anvendelse av statsstøtteregele oppfordrer ESA EØS-ETFA-statene til å opprette samordningspunkter for nasjonale dommere som arbeider med statsstøttespørsmål. Disse samordningspunktene bør være i samsvar med den administrative strukturen i EØS-EFTA-statene og respektere rettsmyndighetens uavhengighet. ESA er også av den oppfatning at å opprette formelle eller uformelle nettverk av dommere som arbeider med statsstøttesaker, enten på nasjonalt eller på europeisk plan, kan være spesielt viktig for kunnskapsdeling. Sentrale samordningspunkter og dommernetttverk kan gjøre det mulig for nasjonale dommere å utveksle beste praksis på statsstøtteområdet og legge til rette for at ESA kan formidle informasjon om den siste utviklingen i statsstøttepolitikken, for eksempel gjennom kurs og nyhetsbrev [...].

6. KONSEKVENSER AV MANGLENDE GJENNOMFØRING AV STATSSTØTTEREGLER OG -VEDTAK

- (135) Som angitt i punkt 4.2.1 og 4.2.2 i disse retningslinjene kan nasjonale domstoler måtte anvende bestemmelsene i protokoll 3 del I artikkel 61 nr. 1 og artikkel 1 nr. 3 direkte i sine nasjonale rettssystemer, slik disse artiklene er gjennomført i den nasjonale rettsordenen. Dersom nasjonale domstoler ved sine dommer tildeler ny støtte i strid med stillstandsplikten, kan ESA innlede en undersøkelse etter protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 2 for å vurdere om den ulovlige statsstøtten er forenlig med EØS-avtalens virkemåte. Dersom de nasjonale domstolene unnlater å sikre overholdelse av forpliktelsene som følger av et vedtak i ESA om tilbakebetaling eller av EØS-avtalen⁽¹⁶⁵⁾, kan ESA dessuten innlede traktatbruddssak mot de berørte EØS-EFTA-statene.
- (136) Som organer i EØS-EFTA-statene skal nasjonale domstoler treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre at vedtak om tilbakebetaling blir effektivt gjennomført. Konsekvensene av at en EØS-EFTA-stat ikke har gjennomført ESAs vedtak om tilbakebetaling, er skissert i kunngjøringen om tilbakebetaling⁽¹⁶⁶⁾.
- (137) Nasjonale domstoler må også ivareta rettighetene til enkeltpersoner som berøres av et mulig brudd på stillstandsplikten⁽¹⁶⁷⁾. Som angitt i punkt 6.2 i disse retningslinjene vil EØS-EFTA-stater, herunder deres nasjonale domstoler, som ikke ivaretar disse rettighetene, ha unnlatt å oppfylle sine forpliktelser i henhold til EØS-retten⁽¹⁶⁸⁾.

⁽¹⁶⁵⁾ Domstolens dom av 11. september 2014, *Kommisjonen mot Tyskland*, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, avsnitt 56.

⁽¹⁶⁶⁾ [...]. ESA vedtar retningslinjer for tolkning og anvendelse av statsstøtteregele, enten i form av en EØS-EFTA-versjon av det aktuelle instrumentet fra Europakommisjonen eller ved en henvisning til dette instrumentet. Europakommisjonen har vedtatt en kunngjøring med tittelen «Notice on the Recovery of unlawful and incompatible State aid», EUT C 247 av 23.7.2019, s. 1, som erstatter kunngjøringen om tilbakebetaling fra 2007, EUT C 272 av 15.11.2007, s. 4. Kunngjøringen om tilbakebetaling av ulovlig og uforenlig statsstøtte bygger til en viss grad på rådsforordning (EU) 2015/1589 av 13. juli 2015 om fastsettelse av nærmere regler for anvendelsen av artikkel 108 i traktaten om Den europeiske unions virkemåte, EUT L 248 av 24.9.2015, s. 9, («prosedyreforordningen»), som foreløpig ikke er innlemmet i EØS-avtalen. Dette er grunnen til at ESA ikke har vært i stand til å vedta noen relevant EØS-EFTA-versjon av kunngjøringen om tilbakebetaling av ulovlig og uforenlig statsstøtte og derfor viser til gjeldende kunngjøring om tilbakebetaling fra 2008, som er tilgjengelig [her](#), EUT L 105 av 21.4.2011, s. 32.

⁽¹⁶⁷⁾ Domstolens dom av 5. oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, EU:C:2006:644, avsnitt 38; Domstolens dom av 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, avsnitt 28.

⁽¹⁶⁸⁾ Domstolens dom av 23. januar 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, EU:C:2019:51, avsnitt 66; Domstolens dom av 5. mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, avsnitt 110.

6.1. Prosedyrer for ESA ved ulovlig støtte

- (138) Nasjonale domstoler kan overtre protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 direkte ved å tildele ny støtte i forbindelse med en sak. Dette kan skje dersom en nasjonal domstol avsier en dom som påvirker gjennomføringen av en rettsakt om tildeling av statsstøtte. Dette vil for eksempel være tilfelle dersom tolkningen av en kontrakt eller et vedtak om tildeling av støtte innebærer at den opprinnelige varigheten av et støttetiltak blir forlenget⁽¹⁶⁹⁾.
- (139) Derfor må nasjonale domstoler overholde protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3 og følgelig sørge for at enhver avgjørelse de måtte ta som medfører at en rettsakt om tildeling av statsstøtte blir endret eller forlenget, for eksempel gjennom tolkning⁽¹⁷⁰⁾, blir meldt før den gjennomføres, i samsvar med gjeldende forvaltningsregler i den aktuelle EØS-EFTA-staten.
- (140) Dersom den nasjonale domstolen ikke sikrer at stillstandsplikten overholdes og den nye støtten ikke meldes, kan ESA i forbindelse med sin gjennomgang, på eget initiativ eller etter å ha mottatt en klage fra en berørt part i henhold til protokoll 3 del II artikkel 20, innlede en undersøkelse av den ulovlige statsstøtten.

6.2. Traktatbruddssaker

- (141) Dersom ESA etter ODA-avtalens artikkel 31 mener at en EØS-EFTA-stat har unnlatt å oppfylle en forpliktelse i henhold til EØS-avtalen, kan ESA innlede en traktatbruddssak. Formålet med prosedyren er å få slutt på traktatbruddet. ESA kan bringe saken inn for EFTA-domstolen etter en saksforberedende fase der ESA avgir en grunnlagt uttalelse etter en formell utveksling av synspunkter med den berørte EØS-EFTA-staten⁽¹⁷¹⁾.
- (142) Når nasjonale domstoler ikke trekker de nødvendige konsekvensene av brudd på protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, handler de i strid med sine forpliktelser i henhold til EØS-avtalen. Dette kan være tilfelle dersom nasjonale domstoler ikke hindrer at et ulovlig tiltak blir gjennomført, eller ikke gir pålegg om at det skal tilbakebetales⁽¹⁷²⁾.
- (143) Dersom nasjonale domstoler unnlater å ivareta enkeltpersoners rettigheter i strid med de forpliktelsene som følger av protokoll 3 del I artikkel 1 nr. 3, kan EØS-EFTA-staten også pådra seg erstatningsansvar. Domstolen har fastslått at EØS-statene har erstatningsansvar for skade som følger av overtredelser av EØS-retten, herunder overtredelser som følger av en avgjørelse truffet av en nasjonal domstol i siste instans⁽¹⁷³⁾.

7. SLUTTBESTEMMELSER

- (144) Disse retningslinjene erstatter ESAs eksisterende retningslinjer for nasjonale domstolers håndheving av statsstøtteregelverket.
- (145) Disse retningslinjene har til formål å gi nasjonale domstoler veiledning i anvendelsen av statsstøttereglene. De er ikke bindende for de nasjonale domstolene og påvirker ikke deres uavhengighet.
- (146) ESA kan revidere disse retningslinjene når ESA anser det som hensiktsmessig, for eksempel etter endringer i gjeldende EØS-regler eller på grunnlag av framtidig utvikling i rettspraksis.

⁽¹⁶⁹⁾ Det er uten betydning om den nasjonale domstolen avsier en midlertidig avgjørelse eller en dom etter realitetsbehandling av saken, for uansett vil dette kunne påvirke støttetiltaket, om enn bare midlertidig.

⁽¹⁷⁰⁾ Domstolens dom av 26. oktober 2016, *DEI og Kommisjonen mot Alouminion tis Ellados*, C-590/14 P, EU:C:2016:797, avsnitt 107 og 108.

⁽¹⁷¹⁾ Dersom ESA anser at en EØS-EFTA-stat har unnlatt å oppfylle forpliktelsene fastsatt i en dom i samsvar med ODA-avtalens artikkel 31 nr. 2, kan ESA bringe saken inn for EFTA-domstolen.

⁽¹⁷²⁾ Domstolens dom av 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mot Frankrike*, C-354/90, EU:C:1991:440, avsnitt 12; Domstolens dom av 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, EU:C:1996:285, avsnitt 70.

⁽¹⁷³⁾ Domstolens dom av 30. september 2003, *Köbler*, C-224/01, EU:C:2003:513, avsnitt 50.

EU-ORGANER

KOMMISJONEN

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak M.11476 – NIPPON STEEL / UNITED STATES STEEL)
Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

2024/EØS/32/06

1. Kommisjonen mottok 9. april 2024 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Nippon Steel Corporation ("Nippon Steel", Japan).
- United States Steel Corporation ("U.S. Steel", USA).

Nippon Steel overtar enekontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) over hele U.S. Steel.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
  - Nippon Steel er hovedsakelig aktivt innen produksjon og salg av diverse stålprodukter, som stålplater, -stenger og -seksjoner, valsetråd og stålrør, og produkter av rustfritt stål og titan på verdensbasis.
  - U.S. Steel er hovedsakelig aktivt innen produksjon og salg av stålprodukter og råstoff på verdensbasis.
3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punktet.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i C-serien av *Den europeiske unions tidende* 16.4.2024. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.11476 – NIPPON STEEL / UNITED STATES STEEL

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 160 av 5.5.2023, s. 1.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning**2024/EØS/32/07****(Sak M.11478 – GUNVOR/EVE/BBE)****Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte**

1. Kommisjonen mottok 11. april 2024 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- GUNVOR Group Ltd ("GUNVOR", Kypros).
- ENTE VASCO DE LA ENERGÍA ("EVE", Spania), som er kontrollert av regjeringen i den autonome regionen Baskerland (Spania).
- BAHÍA DE BIZKAIA ELECTRICIDAD S.L. ("BBE", Spania).

GUNVOR og EVE erverver felles kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over BBE.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:

- GUNVOR er et uavhengig råvarehandelsselskap. Det er aktivt over hele verden innen handel med og transport, lagring og optimalisering av råolje, raffinerte petroleumsprodukter, energi (LNG/naturgass/kraft) og bulkvarer. Selskapet eier også industriell infrastruktur som oljeraffinerier, oljeterminaler og -lagringsanlegg, rørledninger, biodrivstoffanlegg og tankskip som supplerer dets daglige handelsvirksomhet.
- EVE er den baskiske regjeringens energibyrå. EVE planlegger, samordner og kontrollerer virksomhet i offentlig sektor i Baskerland, særlig på energiområdet og på andre, synergetiske områder som vann og telekommunikasjon.
- BBE eier et kraftvarmeverk i Bilbao (Spania) og har produksjon og engrossalg av elektrisitet som hovedvirksomhet.

3. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punktet.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

4. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i C-serien av *Den europeiske unions tidende* 19.4.2024. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.11478 – GUNVOR/EVE/BBE

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 160 av 5.5.2023, s. 1.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak M.11492 – BAYWA / NUFRI / NUBA BERRIES JV)
Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

2024/EØS/32/08

1. Kommisjonen mottok 11. april 2024 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- BAYWA GLOBAL PRODUCE GmbH ("BayWa", Tyskland), kontrollert av BayWa AG.
- NUFRI SOCIEDAD AGRARIA DE TRANSFORMACIÓN ("Nufri", Spania), kontrollert av Argilés-familien.

BayWa og Nufri erverver felles kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over et nystiftet fellesforetak ("Nuba Berries JV").

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer i et nystiftet fellesforetak.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
- BayWa: kjøp, innehav, forvaltning og salg av eierinteresser i andre selskaper over hele verden, særlig innen handel, markedsføring og logistikk knyttet til frukt og grønnsaker, engrossalg av frukt og grønnsaker og bygging og drift av klimatiserte drivhus.
  - Nufri: produksjon av frisk frukt (særlig epler, sitrusfrukter og blåbær), bevaring, håndtering og markedsføring av frisk frukt og produksjon av konsentrert og kremet juice og juicederivater, hovedsakelig i EØS. Nufri produserer dessuten elektrisitet.
3. Forretningsvirksomhet til foretaket Nuba Berries JV vil bestå i følgende: produksjon, markedsføring og kommersialisering av bær.
4. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punktet.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

5. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i C-serien av *Den europeiske unions tidende* 19.4.2024. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.11492 – BAYWA / NUFRI / NUBA BERRIES JV

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Postadresse:
European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 160 av 5.5.2023, s. 1.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak M.11508 – ARAMCO DIGITAL / LTIMINDTREE / JV)
Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

2024/EØS/32/09

1. Kommisjonen mottok 10. april 2024 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Global Digital Integrated Solutions Company ("Aramco Digital", Saudi-Arabia), kontrollert av Saudi Arabian Oil Company ("Saudi Aramco", Saudi-Arabia).
- LTIMindtree Limited ("LTIMindtree", India), kontrollert av Larsen & Toubro Limited (India).
- Et nystiftet fellesforetak ("målforetaket", Saudi-Arabia).

Aramco Digital og LTIMindtree erverver felles kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over målforetaket.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer i et nystiftet fellesforetak.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:

- Aramco Digital er et foretak innen digitale tjenester som bygger smart skyinfrastruktur og tilbyr skybaserte tjenester, fra cybersikkerhet og KI-applikasjoner til fullskalaløsninger for smarte anlegg. Aramco Digital driver virksomhet knyttet til digital transformasjon av ulike industrisektorer i Saudi-Arabia, inkludert energi, petrokjemi og produksjon.
- LTIMindtree tilbyr ulike IT- og rådgivningstjenester samt utkontrakterte tjenester over hele verden.

3. Forretningsvirksomheten til målforetaket vil bestå i å markedsføre og tilby administrerte IT-tjenester, applikasjonsutvikling, systemintegrasjon og IT-rådgivningstjenester, primært i Saudi-Arabia og på sikt i Midtøsten og Nord-Afrika.

4. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punktet.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

5. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i C-serien av *Den europeiske unions tidende* 19.4.2024. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.11508 – ARAMCO DIGITAL / LTIMINDTREE / JV

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Postadresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 160 av 5.5.2023, s. 1.

Forhåndsmelding om en foretakssammenslutning
(Sak M.11534 – STONEPEAK / ORSTED / OONA ENERGY)

2024/EØS/32/10

Sak som kan bli behandlet etter forenklet framgangsmåte

1. Kommisjonen mottok 10. april 2024 melding i henhold til artikkel 4 i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾ om en planlagt foretakssammenslutning.

Meldingen berører følgende foretak:

- Stonepeak Partners LP ("Stonepeak"), USA.
- Orsted Onshore North America, LLC ("OONA", USA), som er indirekte kontrollert av Ørsted A/S ("Ørsted"), Danmark.
- OONA Energy Partners 3, LLC ("målforetaket", USA), som er heleid av OONA.

Stonepeak og Orsted overtar felles kontroll i henhold til fusjonsforordningens artikkel 3 nr. 1 bokstav b) og artikkel 3 nr. 4 over målforetaket.

Sammenslutningen gjennomføres ved kjøp av aksjer.

2. De berørte foretakene har virksomhet på følgende områder:
  - Stonepeak er et globalt foretak for alternative investeringer med fokus på infrastruktur og realaktiva.
  - Ørsted driver virksomhet innen fornybar energi.
3. Forretningsvirksomheten til målforetaket består i å drive fire landbaserte vindmølleparker i USA.
4. Etter en foreløpig undersøkelse finner Kommisjonen at den meldte foretakssammenslutningen kan komme inn under virkeområdet for fusjonsforordningen. Det er imidlertid ikke truffet endelig beslutning på dette punktet.

Det gjøres oppmerksom på at denne saken kan bli behandlet etter framgangsmåten fastsatt i kommisjonskunngjøringen om forenklet framgangsmåte for behandling av visse foretakssammenslutninger etter rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽²⁾.

5. Kommisjonen innbyr interesserte parter til å framlegge sine merknader til den planlagte foretakssammenslutningen for Kommisjonen.

Merknadene må være Kommisjonen i hende senest ti dager etter offentliggjøring av denne meldingen i C-serien av *Den europeiske unions tidende* 19.4.2024. Følgende referanse bør alltid oppgis:

M.11534 – STONEPEAK / ORSTED / OONA ENERGY

Merknadene sendes til Kommisjonen per e-post eller post. Vennligst bruk følgende kontaktopplysninger:

E-post: COMP-MERGER-REGISTRY@ec.europa.eu

Postadresse:

European Commission
Directorate-General for Competition
Merger Registry
BE-1049 Bruxelles/Brussel
BELGIA

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

⁽²⁾ EUT C 160 av 5.5.2023, s. 1.

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2024/EØS/32/11****(Sak M.10783 – EQT FUTURE / AM FRESH / SNFL / IFG)**

Kommisjonen besluttet 2. juni 2023 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32023M10783. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2024/EØS/32/12****(Sak M.11233 – OMERS/ABP/KENTER)**

Kommisjonen besluttet 21. desember 2023 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32023M11233. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2024/EØS/32/13****(Sak M.11392 – GLENCORE / TECK (COAL ASSETS))**

Kommisjonen besluttet 3. april 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11392. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning**2024/EØS/32/14****(Sak M.11426 – PLATINUM EQUITY / KOHLER ENERGY)**

Kommisjonen besluttet 3. april 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11426. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning
(Sak M.11443 – ADNOC/FERTIGLOBE)

2024/EØS/32/15

Kommisjonen besluttet 3. april 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11443. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning
(Sak M.11446 – TÖNNIES HOLDING / CERTAIN VION BUSINESSES)

2024/EØS/32/16

Kommisjonen besluttet 4. april 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på tysk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11446. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning
(Sak M.11459 – CINVEN/BARENTZ)

2024/EØS/32/17

Kommisjonen besluttet 29. februar 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11459. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning
(Sak M.11465 – SILVER LAKE / AUSTRALIANSUPER / DIGITALBRIDGE / VANTAGE EMEA)

2024/EØS/32/18

Kommisjonen besluttet 25. mars 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11465. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning **2024/EØS/32/19**
(Sak M.11466 – TA ASSOCIATES / SSCP / MACQUARIE / BYGGFAKTA GROUP)

Kommisjonen besluttet 25. mars 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11466. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

Beslutning om å ikke gjøre innsigelse mot en meldt foretakssammenslutning **2024/EØS/32/20**
(Sak M.11497 – CIP/MIESCOR/PHPL/PHC)

Kommisjonen besluttet 22. mars 2024 å ikke gjøre innsigelse mot ovennevnte meldte foretakssammenslutning og å erklære den forenlig med det felles marked. Beslutningen er truffet på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bokstav b) i rådsforordning (EF) nr. 139/2004⁽¹⁾. Den foreligger i uavkortet form bare på engelsk og vil bli offentliggjort etter at eventuelle forretningshemmeligheter er fjernet. Beslutningen blir gjort tilgjengelig:

- på Europa-nettstedet for konkurransesaker (<http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/>). Dette nettstedet inneholder ulike funksjoner som gjør det lettere å finne en bestemt beslutning, med mulighet for å søke på blant annet foretaksnavn, saksnummer, dato og saksområde,
- i elektronisk form på nettstedet EUR-Lex, under dokumentnummer 32024M11497. EUR-Lex gir tilgang til EU-retten på Internett (<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>).

⁽¹⁾ EUT L 24 av 29.1.2004, s. 1, og EØS-tillegget nr. 9 av 22.2.2007, s. 64 ("fusjonsforordningen").

**Godkjenning av statsstøtte i henhold til artikkel 107 og 108 i traktaten om
Den europeiske unions virkemåte**

2024/EØS/32/21

Saker der Kommisjonen ikke gjør innsigelse

Støttenr.	Medlemsstat	Region	Støtteordningens tittel (og/eller navnet på mottakeren)	Henvisning til kunngjøring i EUT
SA.100322	Tyskland		SA.100322 - COVID-19: Schadensausgleich DB Netz AG, DB Station&Service AG, DB Energie GmbH [BMDV]	C/2024/2511, 10.4.2024
SA.112636	Romania	Romania	TCTF: Instituirea unei scheme de ajutor de stat pentru compensarea parțială a pierderilor suferite în anul 2023 în sectorul apicol, în contextul crizei provocate de agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei	C/2024/2515, 10.4.2024
SA.104642	Nederland	Netherlands	Wijzigingen van de subsidieregeling voor goederenvervoer per spoor in het kader van ERTMS	C/2024/2555, 11.4.2024
SA.104357	Frankrike		Plan d'Aide à la Modernisation et à l'Innovation (PAMI) de la flotte fluviale 2023 - 2027	C/2024/2556, 11.4.2024
SA.108102	Romania		Amendment to SA.101723 supporting investment in high-efficient cogeneration plants using natural gas in district heating networks	C/2024/2557, 12.4.2024
SA.110328	Østerrike	Kärnten	Richtlinie für Unternehmenserhaltende Maßnahmen	C/2024/2564, 11.4.2024
SA.104106	Italia	Italy	Support for the development of a centralised electricity storage system in Italy	C/2024/2565, 11.4.2024
SA.109883	Tyskland	Sachsen-Anhalt	Sachsen-Anhalt: Verhütungs- und Ausgleichsmaßnahmen bei Tierseuchen	C/2024/2646, 12.4.2024
SA.107837	Tyskland	Germany	Bund: Richtlinie zur Förderung des Umbaus der Tierhaltung 2023-2033 - Laufende Mehrkosten	C/2024/2647, 12.4.2024

Teksten til beslutningene, der alle fortrolige opplysninger er fjernet, finnes på: <https://competition-cases.ec.europa.eu/search?caseInstrument=SA>